TAK

SÁRISÁP

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV **2017**

MUNKAKÖZI

KÖSZÖNTŐ

Laut laut quisti optum ex enimusc illaboria nem harum explis nonsent, culluptassit laborumet accae dolorem etur aut odis ipiet aditemped el et voluptu scipsus aut omnimin necepe pra quam ea volor reped quost delissin re quidem voloressit laut que quas sed quaecatur, audaepernam sit vendit voluptia voluptis int occatis temquos iliquas abor sam ut ea diaesto ipicaectur sum idus, solor autem quunt et fugia eos enectem posam, qui quo impos volut ent quuntur epratumqui beaquibus, suntia nis alicitatur molupta tusapie nemqui ut que sin eum, consequi odist, impore pos eos.

Et acipsap ientias similigendis esequis amuscim agnam, nis molorerum et molum none corro volupis essitati tem res restis et facesto odis delendae natiasperes audam sus, si intur, int aut labOn rerit alici to voluptatias es ent dolor sit fugiaspic to volum aut perumqu iduciusdam reicaboreium escil millupta ipitae qui dolupis estia pores eiume quia explit, sequo dolenisqui dunt volor repro moluptatium ventibus et porepro que is vel moluptibus nisquaecae et ullorpo rrovit volorum rem seque sincidendaes ernatem volores est, sum rae pres quodicipis ario et fugiae. Um sim lacearchici nitius conse excearibusam et alis escius modic totatibus, tota videst ex exceaqui ut ut in et .

Harci doluptatur, sam sandund anduciet optaturios nesed estore doluptaquos commoll acearchitae rerum invenima dolupta tatiossincto blaborum rest, consedit, ommo doluptatem quibusandi beruptas el ipsamenet acient qui ab in consequam voluptatur atiatem quossimpos et, od mo veriat fugitibus aut ellendande proreicium niaernat eum explam que cusamen diciati anihiliquam dolorit es alitatis re diaectis quia venem eum eum res maximusanto odit pos et moloriae sin niet quostis ciumqui aspid explique comnis magnatia id quaero voloreperum quos anti rem vollit quis et qui inciento venis aute quoditatem fugitae cuscill autecernat volum si quat.

Kollár Károly
polgármester

SÁRISÁP
TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV **2017**

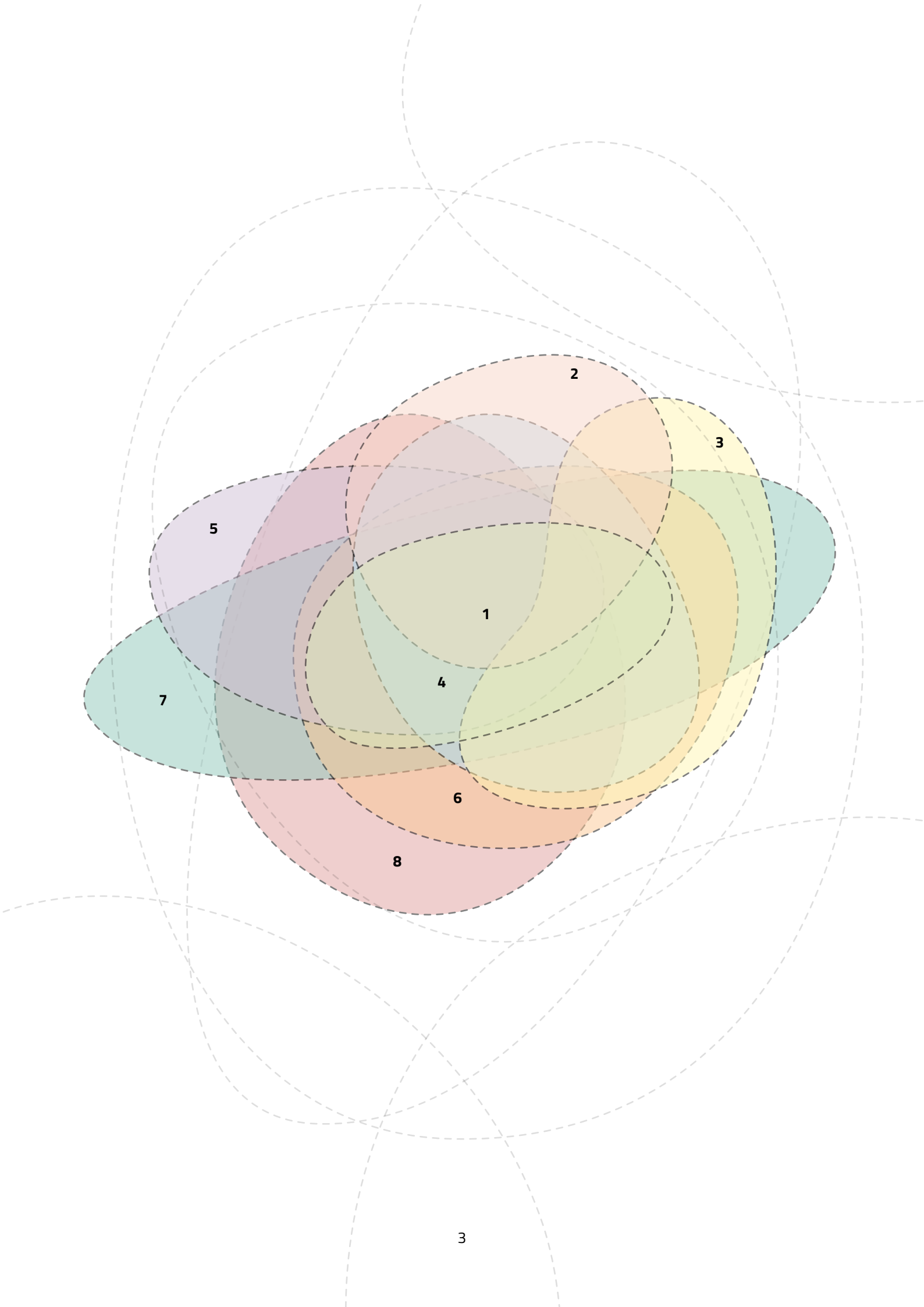
2
3
5
1
4
7
6
8

TARTALOMJEGYZÉK

		OLDAL:
1	**BEVEZETŐ**	**7.**
2	**SÁRISÁP BEMUTATÁSA**	**9.**
3	**ÖRÖKSÉGÜNK**	**15.**
4	**ELTÉRŐ KARAKTERŰ TELEPÜLÉSRÉSZEK CSOLNOKON**	**21.**
	4.1 beépítésre szánt területek	
	Történeti központ - Jellemzően intézményi rendeltetéssel	
	Történeti központ – Fő út mentén, jellemzően lakó rendeltetéssel	
	Történeti központ – Jellemzően lakó rendeltetéssel	
	Hagyományos és vegyes beépítésű lakóterületek	
	Telepített ikerházas lakóterületek	
	Új beépítésű lakóterületek	
	Kiépítésre váró lakóterületek	
	Hagyományos iparterületek	
	Kialakuló gazdasági területek	
	4.2 beépítésre nem szánt területek	
	Rekreációs területek	
	Különleges területek	
	Erdőterületek, erdősölő területek	
	Szántó és legelő területek	
	Kertes mezőgazdasági területek	**32.**
	Tanyás mezőgazdasági területek	
5	**ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ ÁLTALÁNOS ELVEK**	
6	**JÓ PÉLDÁK ÉPÜLETEKRE, ÉPÍTÉSZETI RÉSZLETEKRE, ZÖLDFELÜLETEKRE**	
	Házak, a homlokzat és a tömeg formálása, színezés, anyaghasználat; Előtetők, tornácok, pergolák; Ajtók, ablakok, zsalugáterek; Kerítések, támfalak; Melléképületek, magánkertek; Közterületek, utcák, terek; Szobrok, kutak, figyelemre méltó építmények; Tető felépítmények, ebyéb utcai műszaki berendezések	**60.**
7	**REKLÁMOK, CÉGÉREK, MŰSZAKI ÉPÍTMÉNYEK**	
	Reklámhordozók; Sajátos építményfajták, egyéb műszaki berendezések	**70.**
8	**IMPRESSZUM**	

BEVEZETÉS

1

BEVEZETÉS

A kézben tartott Településképi Arculati Kézikönyv olyan leírások és ajánlások gyűjteménye, mely Sárisáp mai és jövőbeni képét kívánja megismertetni az olvasóval. A kézikönyv használói lehetnek mindenek előtt a település döntéshozói és a lakosság, illetve a település fizikai környezetének alakulását befolyásoló különböző szakemberek. Fontos megismernie a kézikönyvet annak is, aki már lakója vagy lakója készül lenni Sárisápnak, de legalább olyan fontos annak is, aki Sárisápon házat, egyéb építményt, tervez.

Útmutatásaival és javaslataival a könyv szemléletet kíván formálni, irányt mutat azok számára, akik olyan beavatkozást, változtatást terveznek létrehozni környezetükben, mely befolyásolja Sárisáp településképi arculatát. A Kézikönyv azok számára is útmutatóul szolgál, akik megismerni kívánják bármilyen céllal Sárisáp épített és természeti értékeit, kialakult településképét és annak az elkövetkező időkre tervezett alakulását.

▲ képleírás, képleírás
képleírás

▲ Kőszikla Epöl és Sárisáp határán

A falu múltjának és jelenének megismerése segít megérteni a falu számára fontos helyszíneket, felfedezni a meglévő értékeket, melyeket védeni és megőrizni kell a magunk, s az utánunk jövő generációk számára. A kézikönyv, ha betölti szerepét, akkor hozzájárul a helyi közösség egyetértésén alapuló, közösen vállalt és egymástól kölcsönösen elvárt értékrend kialakításához, annak megformálásához, mely a harmóniát, a nyugalmat, s az elhagyni nem kívánt otthon-érzetét és biztonságát adja.

A Kézikönyv létrehozását a ‚Településkép védelméről szóló törvény rendelte el. A törvény a települések közösségére bízta annak eldöntését, hogy a jövőben hogyan alakuljon a saját környezetük. Arra ösztönöz, hogy helyi lakosság határozza meg milyen épített és a természeti értéket tartk fontosnak és megóvandónak saját településén. A településképi arculati kézikönyv jelen formája és tartalma az idők előrehaladtával feltételezhetően változni fog, minthogy a környezetünk sem állandó. Idővel megtartva az alapértékeket más-más válik fontossá, vagy mintaadóvá. Ezért az arculati kézikönyvet időnként meg kell újítani, felül kell vizsgálni, vagy csak egyszerűen ki kell egészíteni néhány újabb környezeti elem bemutatásával, hogy naprakészen töltse be szerepét.

Nem kis feladatot jelentett a településképi arculati kézikönyv elkészítése. E könyv folyamatosan változásra szánt dokumentum, melynek tartósságát az elkövetkező idők fogják igazolni. Ha hosszú időre szól, az azt bizonyítja, hogy helyes elveket és meghatározásokat tartalmaz. Azt jelenti, hogy valójában a helyi lakosság, illetve Sárisápon élők egyetértésével és közös akaratával alakuló településképet kívánja formálni a javaslataival, az értékekre való rávilágításaival. A kézikönyvben szereplő javaslatokhoz meg kell ismerni a jelen állapotokat, a múltbeli eseményeket, amelyek befolyásolják a településképet. Ugyanakkor el kell képzelni egy olyan jövőképet is, mely befogadója tud lenni az egyéni építési szándékoknak, s a konszenzusra (közmegegyezésre) épülő fejlesztési elgondolásoknak.

A településképi arculati kézikönyv Sárisáp teljes közigazgatási területére készült, mint ahogy a vele egy időben kidolgozott településképi rendelet is, mely a kézikönyvben szereplő ajánlásokra, megállapításokon alapul. A kézikönyv nem tartalmaz kötelező szabályokat, előírásokat. Alkalmazása során minden esetben figyelembe kell venni a helyi építési szabályokat, a főépítészi javaslatokat, a településképi rendeletet.

A kézikönyvre épülő rendeletben foglalt településképi követelmények úgy fogalmazódnak meg, hogy a kézikönyvben szereplő javaslatok és minták segítségével létrejöhessen az önkéntes jogkövetés, az egyéni tervezési szabadság, mely a település karakteréhez illeszkedik.

SÁRISÁP BEMUTATÁSA

2

SÁRISÁP BEMUTATÁSA

„ A legtöbb, amit gyermekinknek adhatunk: gyökerek és szárnyak" (Goethe)

Sárisáp Komárom-Esztergom megyében a Gerecse hegység nyúlványai között található az Únyi-patak, - helyi elnevezése szerint Öregárok - széles, korábban helyenként mocsaras völgye mentén. Az oklevelekben a 11.-12. században jelenik meg Sapy, Sap. Saap néven a lakhely. Vélhetően az Öregárok középkori nevéről kapta ‚Sári" előnevét, s így lett a falu neve kezdetben Sári-Sáp, s mintegy háromszáz év óta Sárisáp.

Sárisáp korai múltjából említésre méltó a római időkből származó leletek bizonyossága szerint, a Quadriburg dűlőben feltételezett római alapítású település nyomai. A falu több középkori falura települt.

A 12. és 13. században különböző oklevelekben említik Sárisáp nevét. A 15. században egy erdélyi vajda birtoka a terület, majd a tatárjárás és a török hódoltság idején elnéptelenedik a falu.

SÁRISÁP A SZLOVÁK FALU

Az elnéptelenedett falu földbirtokosának érdekében állt a földműveléshez a lakosság számának növelése, a falu újra-telepítése A 17 század végén Sándor Menyhért alispán, mint a terület birtokosa újratelepíti a falut, s Nyitra és Trencsén megyékből szlovákokat telepít be. A 19. század kezdetén kolerajárvány tizedelte a falu lakosságát, miután ismét s felvidékről –cseh, morva, szlovák - betelepítettek pótolták lakosságot. Harmadik betelepítésre is sorkerült a mintegy 27 év utáni az újabb kolerajárvány következtében. Sárisáp szlovák hagyományait az élet, (kultúra, nyelv, néphagyomány) számos területén őrzi, és ápolja.

A LAKOSSÁG, A FALU GAZDASÁGA, HAGYOMÁNYAI

Sárisáp jelenét nem lehetne megérteni szénbányászati múlt elemzése nélkül. A Tokod és Sárisáp közötti Annavölgyben 1780 körül kezdődött a szénkutatás, az első széntelepet 1795-ben tárták fel (Anna- és Vince táró néven). Az 1975-ig tartó bányászatnak 3 jelentős korszaka volt: első az uradalmi bányászat, mely 1850-re elérte az évi 5000 tonnás termelést, lényegében oligocén korú szénből. Ekkor magánember területéről bányászták a szenet kezdetleges módszerekkel és lóvontatású szekerekkel szállították el a fogyasztókhoz.

1860-tól a második, a nagy bányatársaságok ideje, amikor a műszaki fejlődés már megengedte a mélyebben fekvő eocén korú szén fejtését is. Korszerű gépekkel bányásztak, s megkezdődött a vízi úton való szállítás is. Táton a Duna parton szénrakodott létesítettek, s ennek eléréséhez megépült a szénmedence első keskeny nyomtávú vasútja, a Tokod-Tát lóvontatású vasút. 1891-re megkezdődött az annavölgyi kőszénbánya telepig húzódó szárnyvonalnak a megépítése is. 1894-ben már személyszállításra is használatos volt.

A XIX. század végére a szénbányászat művelése megindult a térségben, majd a kaolin bányászat is. Sárisáp lakossága a századfordulóra 2,5-szeresére növekedett a munkalehetőséget és megélhetést biztosító bányák működése következtében. Állami kézbe került már 1903-tól az iskola, majd 1920-tól az óvoda. 1930-ra volt önkéntes tűzoltóság, lövészegylet, kultúrotthon, népkönyvtár. A közösségi intézmények a bányászatnak volt köszönhető.

Harmadik korszak 1946-tól kezdődött, mikor a bányákat államosították Dorogi Szénbányászati Állami Vállalat néven. A mélybányászat folyamatosan küszködött a vízbetörésekkel, s végül 1975-ben az Annavölgyi üzemeket végleg bezárták, s megkezdődött a rekultivációs korszak. 2000-ben még Sárisáp felett tornyosuló magas hányó és néhány laposabb hányó jól látható volt.

A térségi Új Élet MGTSZ központja Sárisápon volt az Öregárok melletti (azóta m ár elbontott) irodaházban. Ugyancsak a községben volt az MGTSZ meghatározó üzeme az ALUGRAFIKA és NYÁK üzem. A sárisápi tsz a nyolcvanas évekre kiváltságosnak számított, hiszen a mezőgazdasági tevékenység mellett ipari tevékenységet és háztáji gazdálkodást is létrehozhatott. Az ipari tevékenység, mint „melléküzemág" hatékonyan kiegészítette a sok helyen veszteséges alaptevékenységet. Az alugrafikai gyártás komoly nyereséget hozott, s ez teremtette meg a lehetőségét a sárisápi i nyomtatott áramkör gyártás fejlesztésének (NYÁK üzem). Ez adta alapját a csolnoki számítógépek gyártásának is, mely a hazai számítógépes kezdeti időszak hőskorának számított a nyolcvanas évek derekán. Legfőbb problémáit a külkereskedelmi nehézségek, import stop, embargó képezte.

TERMÉSZETI, TÁJI ADOTTSÁGOK

Sárisápot átszelő Únyi-patak (Sárisápi szakaszon: Öregárok) a Gerecsében, Úny településen ered, mintegy 170 méteres tengerszint feletti magasságban. A patak Sárisápon délről északi irányba szállítja a vizeket a Dunába. Nyugatról – a magaslatok között kanyarogva – a Bajna-Epöli-vízfolyás, míg keleten, Dág határában a Janza-patak torkollik belé. A patak általában szántóterületek, rétek között halad. Fontos ökológiai kapcsolatképző elem, partját keskeny nádasok, puhafás állomány jellemzik. A szelíd lankák között meanderező vízfolyás meghatározó eleme a sárisápi tájnak. 1847-ben szabályozták először az Öregárkot.

Sárisáp belterületén számos közösségi zöldterület épült ki a lakosság szabadtéri rekreációs igényeit ellátva. A közkertek, közparkok jellemzően az újabb településrészeken kerültek kialakításra: a Handlova parkban sportpályák és jól felszerelt játszótér épült, az Iskola közben a játszótér mellett modern gördeszka-pálya is található. Mindezek mellett további közhasználatú zöldfelületek találhatók, amelyek elsősorban díszítő vagy pihenőhelyként szolgálnak. Említést érdemel az 1700-as években, népi-barokk stílusba létesült Kálvária vagy a Templom tér szépen gondozott emlékkertje. A Fő utca széles zöldsávval, szakaszosan fasorral ellátott (jellemző faja a vérszilva), a központban szép cserje és évelő kiültetések is tarkítják.

Az Únyi-patakot az Epöli úttól északra szélesebb, vizenyős terület kíséri, üde rétekkel, legelőkkel. Bár az ún. Tófenék jellemzően mezőgazdasági művelés alatt áll, ugyanakkor a magas talajvízállás, időszakos elöntések miatt a terület szántóföldi termesztésre kevésbé alkalmas. Az önkormányzat tervezi itt egy nagyobb tó kialakítását, amely új rekreációs helyszínéül szolgálhatna a lakosságnak.

ÖRÖKSÉGÜNK

3

ÖRÖKSÉGÜNK

Örökségünk megjelenik az épített és a természeti értékeinkben, az elmúlt korok történéseiként fennmaradt emlékeinkben, a létrejött közösségeink szokásaiban, a minden napjainkat meghatározó lakóhelyi és munkahelyi környezetünkben. Sárisáp története, szerzett öröksége messzi időkre tekint vissza.

SÁRISÁP MÚLTJA, KIALAKULÁSÁNAK TÖRTÉNETE

Sárisáp területe mintegy 6000-8000 évvel ez előtt, tehát már az újkőkortól kezdve ember lakta hely. Őskori leletek a területről nem ismeretesek. A mai falu határában több középkori falu létezett. A mai Magyarország dunántúli része Kr. u. 1. században került római fennhatósága alá. A Duna vonalának katonai megszállása a század közepétől következett be. Az új tartomány ekkor kapta a Pannónia nevet. A régészeti leletek között legjelentősebbnek a Quadriburg az időszámítás szerinti 4. századi római kori település maradványai, valamint az Árpád-kori emlékek bizonyultak.

2012-ben a 4. századi ókeresztény sírkápolna hitelesítő feltárása közben a 2.-3. század fordulójáról származó kelta kocsisírt találtak a belterületi Kecske-hegyen. Ez idáig páratlan leletnek minősül, hiszen teljes épségben került elő a felszerelt utazó-kelta-kocsi. A kocsi tulajdonosa egy előkelő római kori kelta uraság lehetett, akinek négy lovát és vadászkutyáit is eltemették a kocsival együtt.

▼ I. Katonai Felmérés 1763-1787

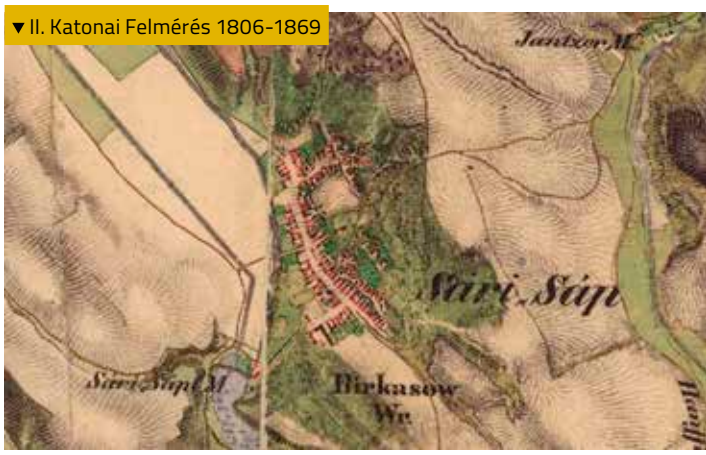

▼ II. Katonai Felmérés 1806-1869

A 18. század végén az Öregárok felduzzasztásával a mai Malom utca végén a megye egyik legnagyobb tavát alakították ki, mely „fördőház"-ával, gyógyvíznek tartott sárgálló timsós vizével fontos helyszíne volt számos társasági eseménynek, gazdasági tevékenységnek.

▼ III. Katonai Felmérés 1869-1887

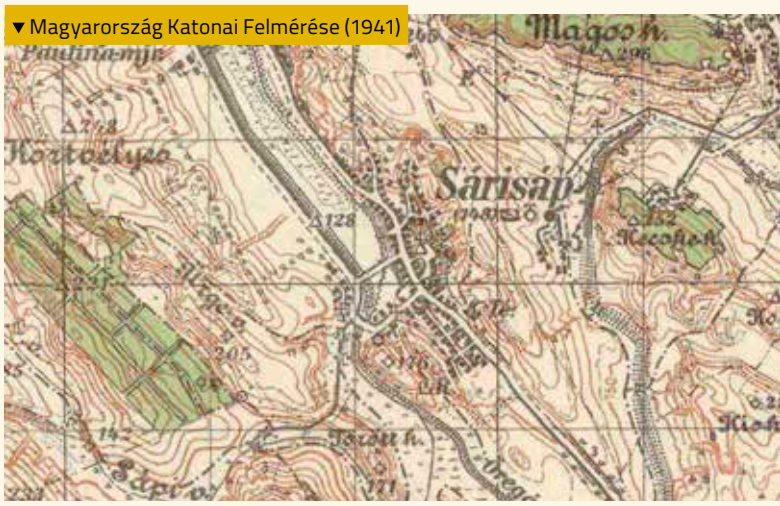

▼ Magyarország Katonai Felmérése (1941)

A Harmadik Katonai Felmérés (1869-1887), az 1941-es Magyarország térképrészletinek és a legutóbbi topográfiai térképének összevetéséből látható miként változott a falu belterülete, beépítésének észak-déli irányú növekedése.

A 19. századi kataszteri térkép a falu 1887-es beépítéséről ad tájékoztatást, mely egy-egy részletén a korabeli épületeket, területhasználatokat is részletesen mutatja. A ‚Káposztások" alatt (felett) a régi helyen lévő Öregárokkal párhuzamosan vezető árokra települt malom és hozzá kapcsolódóan tó még jól kivehető a térképen.

Sárisáp öröksége a település szerkezete, s a hozzá kapcsolódó fontos és történelmében ismert helyszínek.

▼ Magyar Királyság (1869-1887)

▼ Kataszteri térképek (XIX. század)

▼ Sárisáp központja ma a levegőből

▼ Sárisáp korabeli fotója a 20. század első feléből

Sárisáp legfőbb öröksége a település szerkezete, s a hozzá kapcsolódó fontos és történelmében ismert helyszínek.

RÓMAI KATOLIKUS TEMPLOM

Az 1701-es visitáció jelentése szerint a középkori, Szent Imre tiszteletére szentelt templom romként pusztult el. Máig nem tisztázott az első templom helye, feltételezések szerint az Öregárok közelében állhatott. A ma is álló római katolikus templomot 1766-ban Szent Imre herceg emlékezetére építik fel újra. A barokk stílusban épült egyhajós, egyenes szentélyzáródású műemlék templom, Ny-i homlokzatán tornyos. Csehsüveg boltozatos hajóval, a szentély felett kontyolt nyeregtetővel a szentély déli és keleti oldalához kapcsolódó „L" alakú sekrestyével épült. A hajó bejárati oldalán falazott karzat van. Alapterülete több, mint 180 m2. Sándor Mihály építette a korábbi templom anyagának felhasználásával. 1907-ben és 1957-ben felújították, 1960-ban bővítették a sekrestyével.

KÁLVÁRIA SZOBORCSOPORT

A Tokod felé vezető úttal párhuzamosan, a templomtól É-ra alakították ki a stációsort a Móricz Zsigmond utca váltakozó oldalán. A Kálvária tér a Fő utcából nyílik, melyen kis park szélén áll az indító kereszt. Az1850-ből származó stációk vezetnek fel a dombtetőn álló golgotához. A műemléki együtteshez tartozik a golgota is, mely 1793-ban épült. 2001-2003-ban újították fel, s kiegészítették az egyes, csak töredékekben fellelhető szobrokat. A stációk is megújultak, melyek oszlopon álló, íves lezárású aedikulák, tetejükön fém kereszttel.

MEPOMUKI SZENT JÁNOS SZOBOR

Az Öregárak felújított hídja közelében, egy magánkertben áll a folyók, a hidak, hajósok, vízimolnárok és bányászok védőszentjének barokk stílusjegyeket viselő szobra.

TÁJHÁZ

A helyi szlovák családok életét mutatja be a szépen felújított tornácos lakóházban berendezett kiállítás.

ELTÉRŐ KARAKTERŰ TELEPÜLÉSRÉSZEK SÁRISÁPON

4

ELTÉRŐ KARAKTERŰ TELEPÜLÉSRÉSZEK SÁRISÁPON

Milyen jellemzők adják egy település településképi karakterét? Milyen jellemzői vannak Sárisápnak, amely karakterjegyeit adják?

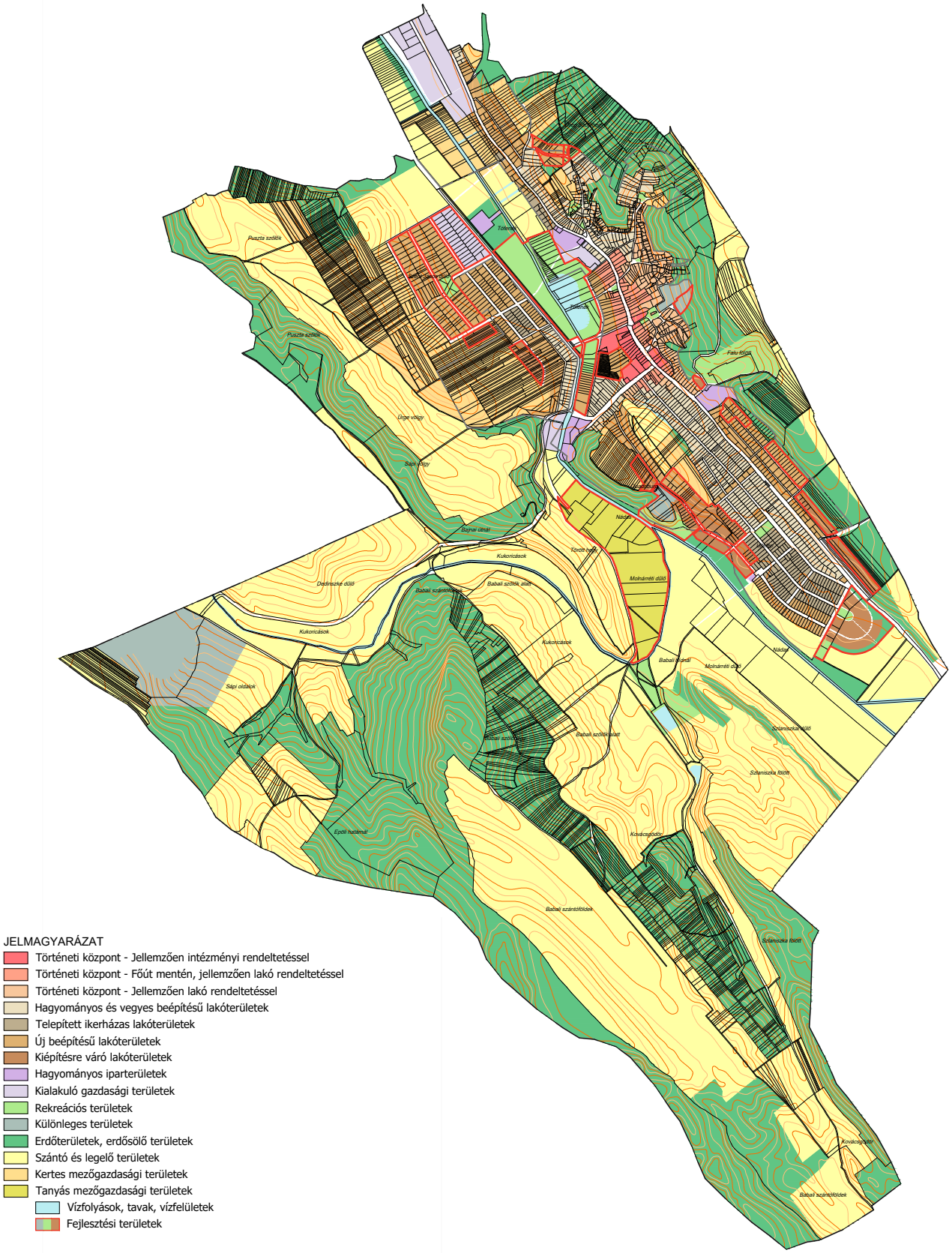

SÁRISÁP BELTERÜLETÉNEK KARAKTERLEHATÁROLÁSA ÉS BEÉPÜLTSÉGE

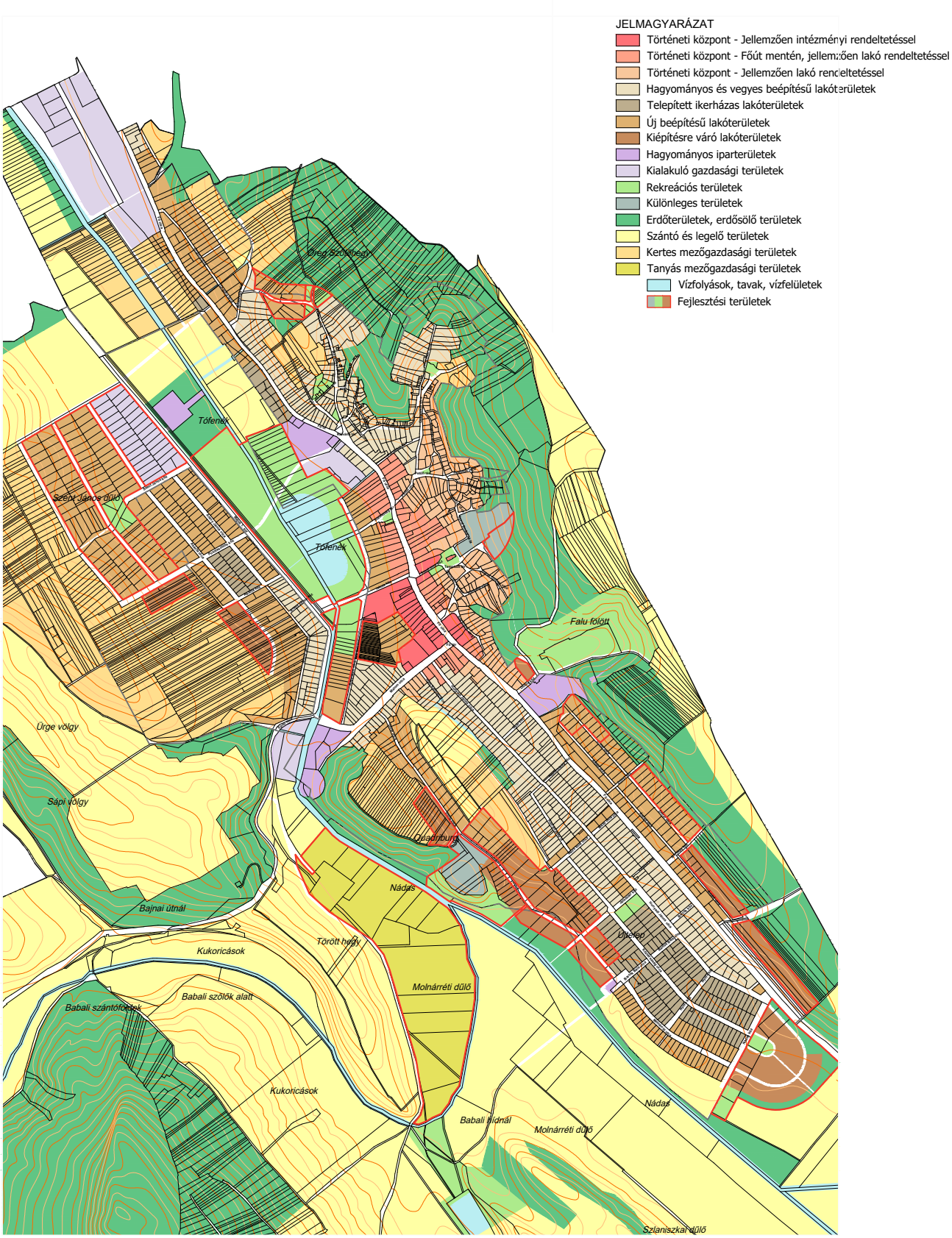

Sárisáp mára kialakult településszerkezetét vizsgálva megállapítható, hogy az Öregárok menti hosszan elnyúló településmagra több irányban szerveződött rá a megnövekedett belterület. A beépített területek terjeszkedésével a természeti adottságokat figyelembe vevően ideálisan használta ki a falu a beépítésre alkalmas területeket. A domborzati és vízrajzi adottságokból fakadóan ez elsősorban a történelmi központot képező területek északi és déli irányban való kiterjedését jelentette.

A területi növekedés a domborzati adottságokból fakadt, de kiteljesedése, területi növekedése a térség bányászatának létrejöttével és kifejlődésével párhuzamosan alakult. A bányászat megszűntével (mintegy 50 éve) ismét előtérbe került a lakórendeltetés, ezért várható további szerkezeti változását is inkább az újabb lakóterületek létrehozása képezi majd.

A történeti térképek bizonyossága szerint (lásd előző fejezetekben) az utcahálózat fő elemei nem változtak, az újabb beépítésű településrészek szerves kiegészítései a település szerkezetének. Úthálózatának fő eleme az országos úthálózati elemet képező Fő utca mely valóban a község fő szervező tengelye, az utcahálózat többi eleme erre van felfűzve.

A történeti központ volt az elsősorban mezőgazdálkodással, állattenyésztéssel foglalkozó lakosság lakhelye és az egyházi illetve egyéb intézményeit befogadó épületeinek helyszíne.

TÖRTÉNETI KÖZPONT EGYSÉGBEN

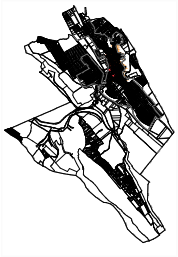

▲ Második Katonai Felmérés (1806-1869)

Sárisáp történeti településközpontjának tekintett része az Öregárok völgye mellett észak-dél irányban hosszan elnyúlóan a Fő út mentén, illetve a Malom utca két oldalán helyezkedik el. A történeti központ egy része a középkori Kövi falu feltételezett helyét – a templom körüli területet- is felöleli. A településrész két fontos ipari tevékenységű terület között helyezkedik el. Déli végen határos a valamikori téglagyár (mára az Elektronik Kft.) üzemi területével, míg északon a volt XIX-es bányaakna és környezetében kialakult ipari-gazdasági területig ér.

A legrégibb főbb utca tehát az észak-déli irányú Fő utca, valamint arra merőlegesen érkező Malom utca első szakasza, valamint a Fő utcával párhuzamos Ady Endre utca és a Dózsa György utca. Korai központi tere a Templom tér, és a Szabadság tér.

A Fő utcára nyíló lakótelkek a Petőfi utca és a Szent István utca közötti részen ma is őrzik szalagtelkes szerkezetüket, földszintes épületeik már-már a zártsorú beépítés hatását keltik. A szemközti oldalon a Szabadság tér és az Iskola köz között is előkert nélküli beépítés, de a telkek kissé szélesebb telekosztással rendelkeznek, s ezen az utcaszakaszon már megjelennek az emeletes újabb beépítések is. A fő utca intézményi szakaszú tömbje az Iskola köz és a Malom utca között helyezkedik el.

Az előkert nélküli, oldalhatáron álló földszintes vagy emeletes épületek vakolt homlokzatúak, többnyire cseréppel fedett teljesen kontyolt, vagy utcára merőleges gerincű oromfalas tetőkkel fedett kialakításúak. A történelmi településrész területén az épület lábazata általában helyi építőanyagból készült, melynek anyaga fehér kő.

Az intézményi rendeltetésű épületek a lakóházaktól eltérően lényegesen nagyobb telkeken helyezkednek el, s és lényegesen nagyobb (kivétel nélkül kétszintes) épülettömeget képeznek.

TÖRTÉNETI KÖZPONT JELLEMZŐEN INTÉZMÉNYI RENDELTETÉSSEL

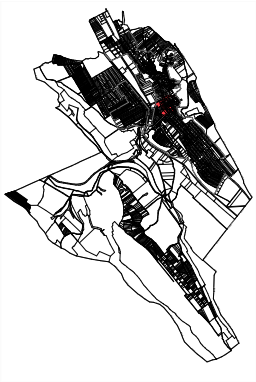

▲ Községháza

A történeti központban a Fő utca mentén a Malom utcára fordulóan alakult ki a legtöbb intézménye Sárisápnak. Itt kapott helyet Községháza, a Művelődési ház, az óvoda és különböző kereskedelmi-vendéglátó egységeket befogadó szolgáltató épületek.

A két történeti jelentőségű út találkozásában teresedés alakult ki a szolgáltató rendeltetésű, újabb épületek telepítése révén. Az épületek előtt létrejött teresedések a Fő út két oldalán valós teret nem tudnak képezni, mivel azt átszeli a nagy forgalmú Fő út. Igazi közösségi térré csak egyes ünnepek alkalmával válik a Malom utca és a Fő utca e szakasza, mikor elzárják azokat a gépjármű-forgalomtól, s ez időre terelő utakkal oldják meg a falun átvezető forgalmat.

▲▼ Szolgáltató házak

A falu jlegjelentősebb méretű, e településrész építési karakterét meghatározó intézményi épületei a Templom, az Óvoda, a kereskedelmi-szolgáltató épületek, a Művelődési ház, a Községháza és az Általános iskola újabb építésű épületei.

▲ A plébánai a Fő utca és a Szent Imre utca sarkán

▼ Az iskola tornacsarnoka és kétszintes épületea tornaudvar felől. Szemközt a dombon a templom fehér tömege magaslik.

TÖRTÉNETI KÖZPONT
FŐ ÚT MENTÉN, JELLEMZŐEN LAKÓ RENDELTETÉSSEL

Egy forgalmas út mellett lakni a közlekedésből adódó zaj-, por- és rezgésszennyezés miatt számos nehézséggel jár. A lakás funkcionális berendezésével, a nyílászárók napszaknak megfelelő nyitásával és különböző technikai megoldásokkal a káros hatás csökkenthető. A telkek és épültek kialakítása az utcaképet nagymértékben befolyásolja. Ugyanakkor lehetőséget is rejt magában, hiszen egy-egy vállalkozásnak kedvező lehet, ha szolgáltatása könnyen észrevehető a főútról. Mivel lakó funkcióra a forgalom növekedésével ezek a területek egyre kevésbé alkalmasak, a jövőben fokozatos átalakulásuk várható.

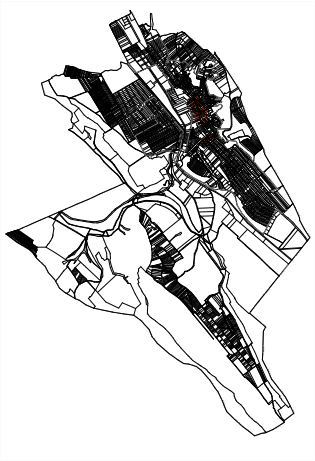

▲ Malom utca – Fő utca sarkán lévő „kocka" lakóházak

▲ Fő utca mentén elnyúló hagyományos lakóház

▲ Fő utcai hagyományos lakóházai nagy méretű, kocsi-behajtást lehetővé tevő kapukkal

A fő utca menti fokozatos átépülések, bővítések az épületek kétszintessé alakítását eredményezik. Ennek indokát adja, hogy a földszinti utcafronti helyiségek egyéb rendeltetésekre inkább alkalmasak, mint lakórendeltetésre. Lakóhelyiséget csak az udvari oldalon, vagy az emeleten, esetleg a magasföldszinten érdemes kialakítani, megtartani.

A lakóházak sorában foglal helyet a rendőrörsöt és a gondozási központot befogadó épület.

Idegen építészeti formálásával, emeletes tömegével a nyolcvanas évek szolgáltató háza sehogyan sem illeszkedik a környezetéhez.

Jó arányú, alagsorral megemelt lakószinttel rendelkező mintául szolgáló földszintes hagyományos épület.

A tetőhéjazat cseréje esetén gondos anyagválasztást igényel, hogy megtartsa példa értékét az épület. Javasolt a hódfarkú, a lábazat színével harmonizáló színű cserépfedés alkalmazása, ha eljön az ideje.

A szemközti oldalon alagsorral, földszinttel és tetőtér-beépítéssel rendelkező új lakóház előkerttel egyedi darab az utcában a gyógyszertár mellett.

Ismét egy mintaértékű épület a Fő utcában. Földszintjén üzlethelyiséggel, emeletén lakórendeltetéssel.

Visszafogott ízléses színei, arányos, épülettömege figyelemre érdemes.

Tetőhéjazatának felújítása során kerülendő a bitumenes zsindely, vagy a betoncserép alkalmahzása. A tető színének megtartásával olyan fedőanyag keresendő, mely ezt a visszafogott elegáns megjelenést továbbra is biztosítani tudja. fémlemez

A Fő utca érintett útszakaszán a közterület értékes fákkal rendelkezik az ÉK-i oldalon, míg szemközt új telepítésű fasor növekedik.

A fasorok és az út menti sövény telepítés a gyalogosan közlekedők számára, valamint a lakóházak lakóinak kellemesebb környezetet biztosítanak. A gyalogosok számára pihenő padok is szolgálják a Fő utca eseményeinek szemlélődését.

TÖRTÉNETI KÖZPONT JELLEMZŐEN LAKÓ RENDELTETÉSSEL

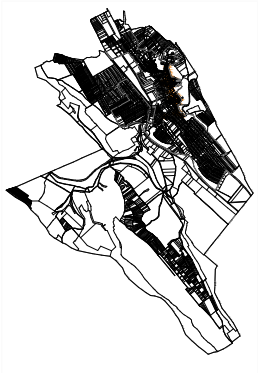

A történeti központ főúttól távolabb fekvő lakóterületeire a szerves fejlődés jellemző. A helyenként keskeny és igen jelentős szintkülönbséget áthidaló utcák mentén oldalhatáron álló épületeket láthatunk olykor igen apró telkeken. A lakóházak földszintesek, hagyományos szerkezetűek, olykor szerény kivitelűek. Némelyike a hosszházas tornácos formát képviseli. Itt található a falu tájháza is, mely a tornácos épületek mintaépületének tekinthető.

HAGYOMÁNYOS ÉS VEGYES BEÉPÍTÉSŰ LAKÓTERÜLETEK

XIX. században kezdődő, majd a XX. században lendületes fejlődésnek indult szénbányászat művelésének megindulásával kialakuló lakóterületek. Alapvetően két féle karaktert képeznek a falu huszadik század első felében kibővülő lakóterületei.

Egyrészt követve, megtartva a hagyományos hosszházas tornácos földszintes parasztházak, oromfalas, olykor csonka kontyos, vagy teljes kontyolással utcára merőleges gerinccel létrehozott esetenként hajlított házas épülettömegeit, vagy az utcával párhuzamos gerincű, kocsi-behajtós nagykapus épületformálást.

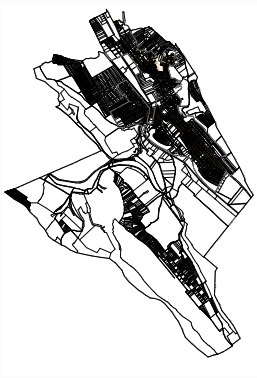

Másrészt előfordulnak az 50-es és 60-as években megjelenő kocka-házak építési időszakában olykor akciószerűen felépülő sátortetős, földszintes, legfeljebb alagsorral rendelkező épületek is.

A hosszházak bővítéseként jelentek meg az utcafronton hajlított házas beépítések. Az utcafronton keresztbe forduló, az utcával párhuzamos kiszélesedő épületek tetőképzésükkel hasonlóvá váltak a sátortetős épületekhez. A Hunyadi János utca teljes hosszban –kivételt képezően az ikerházas telepítésű déli része- továbbá e karakterhez tartozik a Köztársaság utcai településrész, valamint a Fő utca Történeti központtól induló DNy-i házsora a belterületi határig. Nagyon vegyes a kép, a lakóházak több féle jellegzetességet képviselnek

A hagyományos és vegyes beépítésű lakóterületek karaktere hasonló a történeti központ jellemzően lakóterületi karakteréhez, noha a településrész beépülése szakaszosan jött létre, ezáltal kevésbé egységes építészeti arculatot eredményező. Több esetben a központi területek kiegészítései, így a telekosztás és az utcák nyomvonalvezetése a történeti rész folytatásaként alakult (északi részen), illetve helyének kijelölése tudatos, szerkesztett (Május 1 utca, Hunyadi János utca). Az épületek oldalhatáron álló beépítési móddal jöttek létre és jellemző az előkert nélküli az utcavonalra építettek. A hozzájuk köthető építészeti formavilágot a keletkezés időszaka szerint lehet meghatározni. Egyes részeken még erősen kötődnek a hagyományos beépítést képviselő hosszházas építési formához, de más részeken már a hatvanas évekre jellemző kockaházas beépítés is jelen van.

Téglány, vagy hajlított házas, azaz L alakú alaprajzzal, sátor, vagy manzárd tetővel épültek. Megjelentek a több-szintes épületek is. Eltekintve néhány kirívó esettől az utcák összképe, ha szakaszosan is, de szerencsére egységes maradt. A homlokzatok színei változatosak, olykor élénk színezésűek, azonban jelen van a puritánabb formálású fehér és pasztellszínek alkalmazása is. Egyes épületeken megjelentek a kőporos vakolatszínek, de ezek még a ‚földszíneihez" hasonlóak nem olyan harsányak, mint az újabb, a felújított a legújabbak a műanyag-festésűek. Ezeken a területeken továbbra is a harmonikus homlokzati festéseket kívánatos követni, az említett pasztell és a föld-szíineit.

A hagyományos oldalhatáron álló hosszházas, valamint a hagyományosnak tekintett kocka-házas beépítésű területek tartoznak ebbe a kategóriába. Váltakozva fordulnak elő e két féle, egymástól jellemzően eltérő karakterű épületek. A földszintes, tetőtér nélküli épületek a gyakoribbak, s ezek közé beékelődnek, vagy a meglévőek átépítésével létrejönnek az előzőektől eltérő tömegarányú és építészeti megjelenésű épületek, melyek a vegyes beépítési jelleget okozzák. Az új épületek ‚nagy-tetőteres" épületek, 2-3 lakószinttel. Hangsúlyt kapnak a tetők, a tetőtömegek, az oromfalakon a tetőtérben képzett loggiák, erkélyek.

A Fő utca déli szakaszán a hagyományos beépítésű előkertes lakóházak mellett előfordulnak az előkert nélküli beépítések is, melyek inkább zártsorú hatást keltenek

Tömör kapuk, tömör kerítés-szakaszok adják a zárt jellegű beépítés hatását. Az anyaghasználatban a lábazat a homlokzat és a tetőhéjalás tekintetében harmóniaára törekvés szükséges. A tetőfelületek színe, a tetőfedés anyaga a homlokzati nyílások méretaránya mind-mind fontos eleme az utcaképnek.

A Hunyadi János utca északi vége és a közbenső szakasza jelentős karakter-eltéréssel rendelkezik. A hagyományos földszintes beépítés teljes konttyal, az utca egyik végén, míg a közbenső szakaszon kétszintes oromfalas új épületek sorakoznak.

A hagyományos és az új épület megfér egymás mellett, ha anyaghasználatuk karakteresen nem tér el, ha színezésük harmóniára törekszik, s nem utolsó sorban, ha a meglévőszomszédos épületekre „felel" az új beépítés.

A Május 1 utca mentén, egyoldali beépítés jöhetett létre az Öregárok közelsége miatt. Jellemzően hagyományos beépítésű és hosszházas alaprajzú, tornácos házak épültek.

TELEPÍTETT IKERHÁZAS LAKÓTERÜLETEK

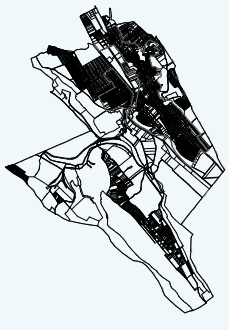

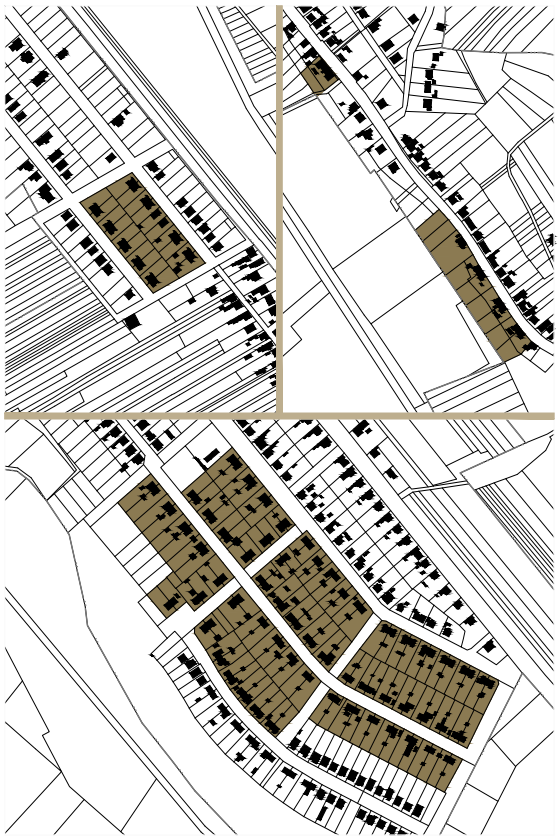

A légifelvétel jól mutatja az Újtelepi részen a beépítés jellegét.

A lakásépítés intenzív időszakában a hetvenes és nyolcvanas évekbe létesített akciószerűen létrehozott kisebb egységekben letelepített típus-házak találhatók az Új-telepen, a Köztársaságutca, a Hunyadi János utca és a Molnár utca déli szakaszán.

Azonos alaprajzú, azonos szerkezetű és külső megjelenésű épületek sora jött létre, egy-egy utcaszakaszon, vagy telektömbben. Jellemzően ikerházas beépítéssel, azonos telekméreten létrehozott földszintes lakóházak. A lakóépületek bővítése egy-két esettől eltérően horizontálisan következett be, de nem kizárt, hogy az emeletráépítéssel, vagy tetőtéri szint létesítésével is bővültek a lakóházak.

Felújított ikerház, eredeti természetes kőfal díszítéssel a tartószerkezeti falak és a lábazati felületeken. A tetőn a héjazat azonos a két épületnél, Mintaértékű felújítás,melynek követése kívánatos

Az ikerházas beépítés számos kötöttséggel jár az épületek építészeti formálhatósága miatt, de az azonos értékrend, és a településképi illeszkedésre való törekvés rendkívül nyugodt és tetszetős utcaképet tud eredményezni.

A Fő utca északi részén a volt XIX-es bányaakna közelében, található néhány bányászlakásként épített ikerház. Előkert nélküli parnyi telken álló épületek a volt iparvasút Felújításuk

Akácfa utca és Arany János utcai ikerházas beépítés felújított példái.

ÚJ BEÉPÍTÉSŰ LAKÓTERÜLETEK

Az új beépítésű területek közé sorolódtak a 70-es évek után megindult intenzív lakásépítés során kiépült, vagy legalábbis akkor a beépítéssel besűrűsödő lakóterületek. Ezek megjelennek a település északi részén (a Fő út mentén és a vele párhuzamos Orgona utcában,) vagy a belterület ÉNY-i részén kijelölt, s fokozatosan beépülő Szent János dűlőn, egészen lehúzódóan déli irányban az Arany János utca mentén. Szintén ide sorolódott (noha az épületek korát tekintve vegyes beépítésű) a Diófa utca déli szakasza, valamint a központban eddig be nem épített lakóterületek. Hasonló karaktert képvisel a falu délnyugati részén a Fő utca keleti oldala, s a domboldalon futó ‚teraszos utcák"-ra az Árpád utcára és a Zrinyi utcára nyíló lakótelkek házai, illetve az Új-telephez kapcsolódóan a Molnárrét utca újabb házai

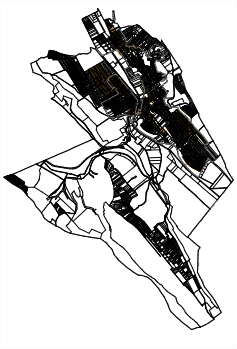

E beépítésekre jellemző a ‚nagyméretű" tömegükben hangsúlyos előkertes épületek sora. Az ilyen földszint, vagy alagsor + emeletet, illetve földszint + beépített tetőteret tartalmazó, utcával párhuzamos gerincű tetővel képzett családi házak épültek a Fő utca keleti oldalán, vagy a domboldalon felette futó, rétegvonallal párhuzamosan a domb hullámzásait követő Árpád utcában és Zrinyi utcában.

Az új építési formák tehát magasabb épületeket, nagyobb tetőzettel rendelkező tömegeket képviselnek. Látványuk, méretük tompítható az utcaképben az előkerti növényzet jó megválasztásával, vagy utca menti fasorok telepítésével.

Szintén e karakterhez tartoznak a legutóbbi időkben kialakuló, az elmúlt évtizedek alatt utcahálózattal kialakított lakótelkek folyamatos beépítései is, de mindazok a területek is, melyek már telekosztásuk létrejötte miatt az úthálózat megfelelő kialakítása után bármikor beépülhetnek. pl. a Hunyadi utca egyes szakaszán, vagy az Akácfa utca elején lévő telkek. Az új beépítéseknél felmerül a kérdés, hogy a tetőzetek, az épületek formálása milyen trendet is kövessen. Szabadon saját értékrend határozza-e meg, vagy majd mindég az éppen aktuális előbb építő szomszéd karaktere?

A legújabban beépülő lakótelkeken (Arany János utcában és az Akácfa utca észak-nyugati vége) megjelennek a hagyományos tetőformától eltérően, az enyhébb hajlásszögű tetővel fedett földszintes, részben kétszintes, nagy alapterületű osztott alapterületű és osztott tetőzetű lakóházak is. Köztük meg-megjelenően a hagyományos tetőformálást képző utcára merőleges gerincű oromfalas házakkal együtt.

Az Akácfa utcai beépítések között egyre nagyobb számban jelenik mega ‚mediterrán típusnak" elnevezett építési forma is. Legfőbb jellemzői a hazai szokásos tetőhajlásnál kisebb lejtésű (jellemzően 30 fok körüli) több síkra osztott, tördelt tetőfelület, tetőtér beépítés nélküli, terjengős alaprajzú sok-teraszos házak.

A ‚mediterrán tipusú" épületek erősebb színezéssel készülnek mind a homlokzat, mind pedig a tető színét tekintve. Meleg, telített színek használatosak, de nem okoznak problémát, ha egymással harmonizálnak.

KIÉPÍTÉSRE VÁRÓ LAKÓTERÜLETEK

A kiépülésre váró nagyméretű fejlesztési területek tartoznak ide, melyeknek még nem rendelkeznek úthálózattal, telekosztással, ma még művelt mezőgazdasági területek. Amikor a területek beépítése megkezdődik, az abban az időben divatos építési formát fogják választani a területen építkezni vágyók. Nem tudható milyen időtávban következik be a területek beépülésre való előkészítése, egyáltalán fennáll-e még a fejlesztési területek ilyen számban való megtartásának szándéka.

Ahol a meglévő adottságok (szervezett, akciószerű beépülés), lehetővé teszik, elképzelhető egy lakópark jellegű beépítés jön létre. Erre esélyes a déli kaput képező íves vonalvezetésű utca menti beépülés. Ez esetben a beépülés szabadon álló, viszonylag alacsony beépítési magassággal inkább földszintes terjengősebb alapterületű villaszerű lakóházakkal képzelhető el.

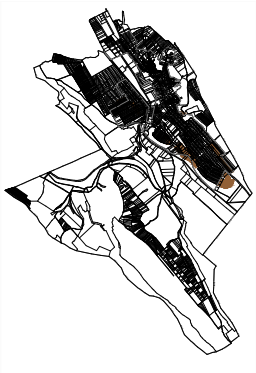

HAGYOMÁNYOS IPARTERÜLETEK

Öt helyszínen jelöl meg a hatályos szerkezeti terv iparterületet. Ebből kettő helyszín a szennyvíztisztító és átemelő területe, ennek látványát zöld növényzet telepítésével lehet, s kívánatos utcaképbe illeszteni. Legrégebbi hagyományos iparterületnek számít az 1953-ban lemélyített XIX.- XX. bányaakna felszíni területe a Fő utcára kapcsolódóan és utcaképben megjelenően.

Itt látható a bányaakna visszamaradt hasznosításra váró karakteres épületei, építményei. Természetes kő és téglaburkolatos, lapostetős, méretes tömegükkel, meghatározó képét adják a Fő utca e szakaszának. Egyes üzemi épületek hasznosításra várnak.

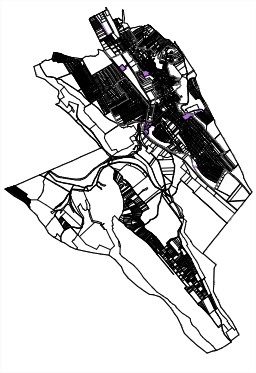

▲ Gyár utcai Alugrafik Kft. üzeme és a volt XIX-es akna üzemi területe a Fő utca mentén

A bányaakna volt épületeinek hasznosításakor, illetve az üzemi terület újra-telepítése során követendő lehet a hagyományos építőanyagok használata, vagy legalább az arra való utalás, de megengedhető a korszerűbb tömegformálás és anyaghasználat is. Kerülendő a sematikus, csarnok jellegű üzemi épületek építése. Nem lehet hátsó telekhatárral számolni, a gazdasági területen, nem lehet a közterület felől takartnak tekinteni a hátsó udvart sem, hiszen egy feltáró út tervezett a gazdasági területen keresztül, valamint a gazdasági terület nyugati oldala rekreációs célra tervezett területhasználattal szomszédos, melynek következtében a teljes terület látványnak kitett lesz.

A gazdasági újra-hasznosítás során számításba kell venni, hogy a terület északról és délről lakókörnyezeti szomszédsággal rendelkezik, keleti oldalát a falu legforgalmasabb útjak a Fő utca övezi. Mindezért szükséges az igényesebb építészeti formálás, a gondosabb, mívesebb épületek és építmények megtervezése az új beépítések vagy a felújítások során.

Hagyományos iparterületnek számít a Fő utca és a Gyár utca sarkán elhelyezkedő volt Alugrafik Kft. telephelye. Az üzemi terület, s annak épületei az utcaképben nem jelenik meg, mivel zölddel takart, s magaslaton helyezkedik el a fő utca szintjéhez képest. A telephely látványa a domboldalról, a sportpályához vezető útról jelentkezik, s onnan is elsősorban rálátással érzékelhető. Ezért tetőzetének alakításánál, az ötödik homlokzatán kell különös gondot fordítani a tájba illesztésre.

A Malom utca végében, az Öregárok környezetében, annak „vízlépcsős" kialakításával működött régen egy malom. Ennek helyén ma is gazdasági tevékenység zajlik, a terület kialakulóban van.

Bár a malom épületre utaló beépítés nem maradt fenn, mégis e helyen a múltra való utalást javasolt alkalmazni az új beépítések a területhasználat során. Növényzet telepítése mindenképpen indokolt lenne a Malom utca felé eső kerítés mentén.

A Kálvária dombjáról rálátással, ehet rendelkezni a volt XIX-es bányaakna környezetében kialakuló új gazdasági területre. A megkapó látványt is számításba kell venni a gazdasági terület alakítása során.

KIALAKULÓ GAZDASÁGI TERÜLETEK

A feltüntetett részben barnamezős, részben új gazdasági területeken a vállalkozások fejlődésével egyre több gazdasági telephely létesülhet Sárisápon. Északon Annavölgy Község határában, a volt bányavasút-állomás térségében, valamint az Epöli út mentén a volt malom területével szemközt az Öregárok nyugati oldalán, illetve a Május 1 sor menti szennyvíztisztítóval szemközti területen.

Annavölgy határában lévő gazdasági terület hosszan elnyúlik a főúttal párhuzamosan.

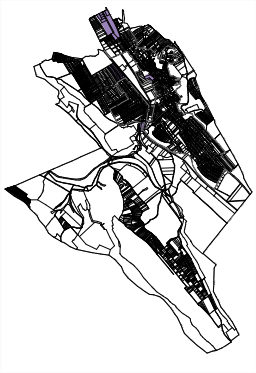

A terület lényegesen mélyebben fekszik, mint a Fő utca szintje Ezért a gazdasági területen a Fő utcáról való rálátással kell számolni az épületek és a növényzet telepítése során. A Fő utca keleti oldalán a gazdasági terület déli részével szemközt lakóterület található, melyről szintén rálátással lehet bírni a területre. Ez idáig a Fő utca menti területek szinte érintetlenek, a bányaműveléssel együtt járó gazdasági használat felszámolása óta dús növényzet vette birtokba a területet. Ezért is fontos a zöldfelületek alakítása az út menti alakítása. Az ‚épületek szabad formálásúak" lehetnek, sem anyag, sem tömegformára vonatkozó megkötéssel nem kell számolni.

Az Epöli út menti üzemi terület látványának kedvezőbbé tétele érdekében legalább növényzet telepítését javasolt a telephely nyugati oldalán megvalósítani, s a betonkerítések képzését növényzet ráfuttatásával látványában oldani.

A Május 1 utca északi végében a szennyvíztisztító védőtávolságában a Szent János dűlői lakóterület-fejlesztési területtel körül véve gazdasági terület kialakításár van lehetőség.

REKREÁCIÓS TERÜLETEK

Sárisáp belterületén több közösségi zöldterület szolgálja a lakosság szabadtéri rekreációs igényeit. A közkertek, közparkok jellemzően az újabb településrészeken kerültek kialakításra. A működő zöldterületeken és gondozott zöldfelületeken kívül a településrendezési eszközök további nagyméretű rekreációs területhasznosítást jelöl. Ennek legnagyobb méretű és jelentőségű az Öregárok völgyében tervezett belterületi tó kialakítása, s vele összefüggésben fürdő létesítése. Sárisápon korábban, sőt a történeti térképek tanúsága szerint az ezernyolcszázas években is működött ‚Fördő" az öregárok mocsaras vidéke peremén.

SPORT-REKREÁCIÓS TERÜLETEK

A Dolina közben, a dombok közé illesztett sportpálya a helyi sportklub mellett a lakosság számára is igénybe vehető nagy zöldfelület, a futballpályához lelátó is épült. A településrendezési terv további jelentős zöldterületet jelöl ki ennek környezetében pl. íjászat, élmény-domb, szabadidőpark létesítése céljára.

A zöldterületek fejlesztésekor a tájhonos növények telepítése kívánatos, valamint a természetes, vagy legalábbis annak tartott jelenlegi és megszokott terepalakulatok megtartása javasolt.

A vízfolyás táplálja a déli külterületen kialakított kis tavat, amely gazdag halállománnyal és szép környezettel szolgál a horgászat számára. Tájban való természetes megjelenését épület létesítése esetén csak természetes anyagokból (elsősorban fából) és csak a rekreációs tevékenységgel, vagy a vízgazdálkodással összefüggésben javasolható.

▲ Únyi-patak völgye (az Öregárok mente)

KÜLÖNLEGES TERÜLETEK

A különleges területek nevükből fakadóan célzott hasznosításúak, ezért településképi formálásuk javaslatai is más és más kell, hogy legyen, A község területén három különleges területhasználatot jelölnek a hatályos települési szintű tervek.

A templom kert felett elhelyezkedő temető és annak bővítésére jelölt terület, a közigazgatási terület Epöl községgel határos nyugati peremén működő kaolin bánya, valamint az eddig ki nem alakított, de páratlan lehetőséget magában rejtő régészeti park kialakítására kijelölt terület Quadriburg területrészen.

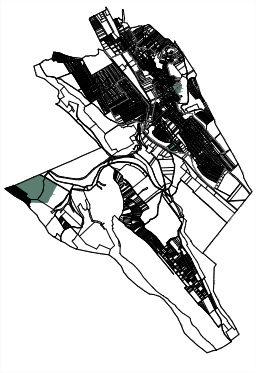

TERMÉSZETI, TÁJI ADOTTSÁGOK

A Sárisápi temető az Ófalu fölötti dombokon található, természeti környezetben. Gyönyörű kilátás nyílik innen a településre és a tájra. A temető további bővítése tervezett déli irányban. A temetőben nem javasolt a méretes kriptákat igénylő temetkezési forma. Javasolt az urnafalas temetéshez helyszínt és megoldást tervezni és kialakítani. Tájképi érzékenysége miatt bármilyen építmény elhelyezése vagy növényzet telepítése a területen különös gondosságot igényel.

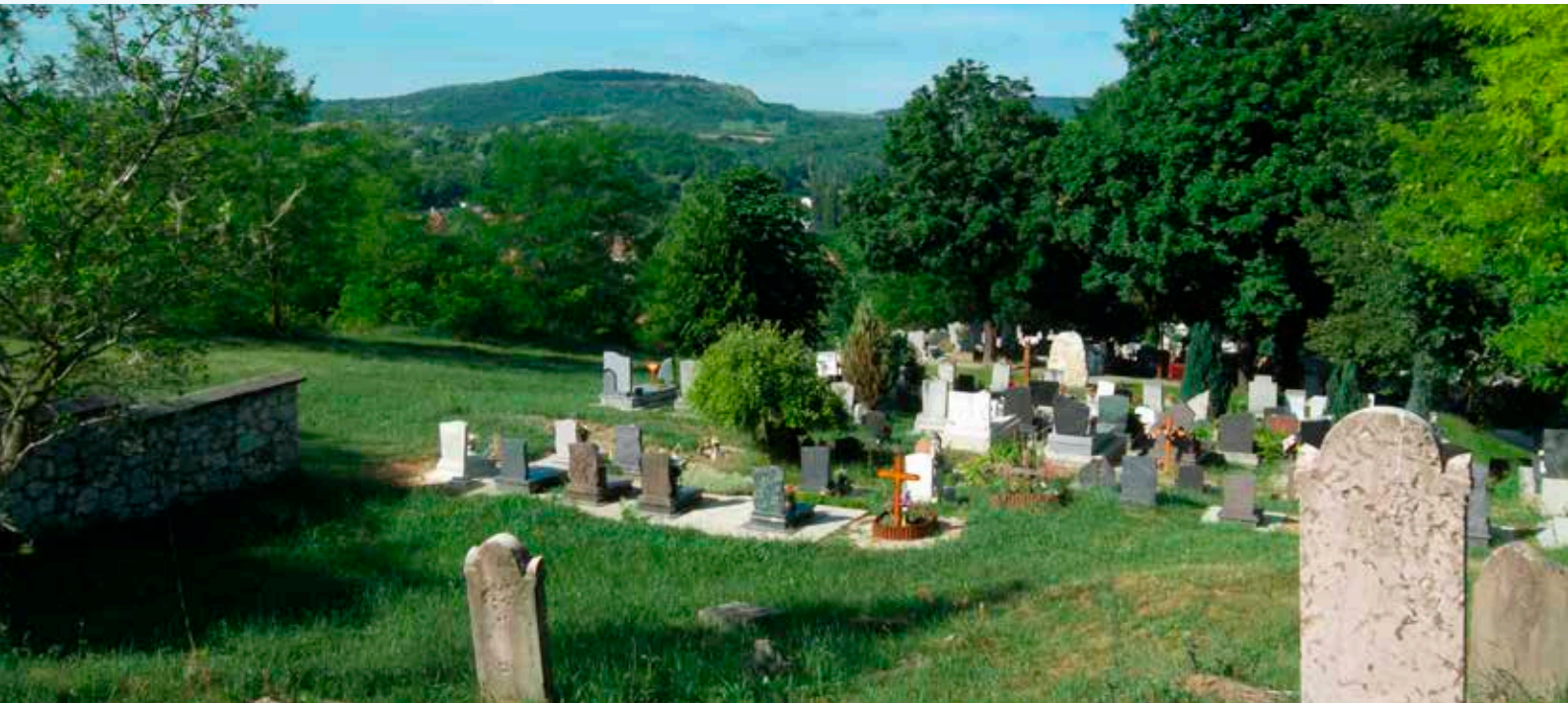

KAOLIN BÁNYA

Az Országos Érc- és Ásványbányák 1959-es bányanyitását követően jelenleg is tart a kaolin kitermelése. Mint minden felszíni bánya tájsebet okoz a természetes felszín megbontása. A bányaművelésével összefüggésben a hozzá vezető út karbantartása, növényzettel való betelepítése adhatja a tájképi látvány kedvezőbbé tételét.

A térség jelentős, számos helyről látható tájsebe a ma is működő kaolin bánya.

RÉGÉSZETI PARK, TÖRTÉNELMI TERÜLET

A régészeti terület bemutatását célzó beépítés jöhet létre a Quadriburg területén. A terület magántulajdonban van, ezért különös gondot igényel annak hasznosítása, kiépítése során a régészeti szempontok érvényesülése mellett a tájképben való megjelenésének megtervezése és kialakítása.

A területen helyezkedik el az ókeresztény sírkápolna, közelében a nem régen előbukkant kelta-sírkocsi lelőhelye is.

A bemutatóhely, a régészeti park különösen fontos események helyszínévé válhat, közparkká alakítása turisztikai zarándokhellyé válhat.

A régészeti terület bemutatását célzó beépítés jöhet létre a Quadriburg területén.

ERDŐTERÜLETEK, ERDŐSÜLŐ TERÜLETEK

Sárisápon az erdőterületek jellemzően a mezőgazdasági művelésre kevésbé alkalmas domboldalakon maradtak fenn. A községet keletről határoló lejtőn („Falu felett") az egykori szőlők-gyümölcsök területét hódítja vissza a természet fokozatos beerdősüléssel. A spontán folyamat a tájidegen, gyomfajok térhódításának kedvez. A település karakterét formáló erdős táj, tájhasználat, településkép megőrzésében az erdők megújításánál, új erdők telepítésénél a termőhelyi és táji adottságokhoz jobban illő, de lassabban fejlődő keményfás fafajok arányának javítása hoz eredményeket. Az Öreg szőlőhegy magaslatáról messzire ellátni, gyönyörű kilátás nyílik a tájra.

Nagy, összefüggő, jellemzően tölgyes erdőterületek a külterületet keleten tagoló, Epöli magaslatokat borítják. Az Epöli szarmata vonulat Natura 2000 oltalom alatt álló, értékes természeti területeket foglal magába. Magyarország egyik legnagyobb kiterjedésű löszgyepe található itt, de kisebb foltokban nedvesebb gyepek és szántók is előfordulnak. Elszórtan mészkő és dolomitsziklák emelkednek ki a vastag löszrétegből (Babál-szikla). A terület fontos orchidea-lelőhely és jelentős élőhelyéül szolgál további védett növény és állatfaj számára.

SZÁNTÓ ÉS LEGELŐ TERÜLETEK

A sárisápi táj karakterének meghatározó jellemzője a külterületeket uraló kiterjedt szántóterületek, kisebb rétek és kaszálók. A szántóterületek a községtől nyugatra (Ürge völgy) és délre (Molnárréti dűlő, Szlaniszkai dűlő, Sápi oldalok, Babali szántók) találhatók, a hullámos síkságokról felkúszva a lankás domboldalakig. A termőterületeket kisebb-nagyobb erdőfoltok, és az utakat, vízfolyásokat kísérő fasorok tagolják, mozaikos tájhasználatot eredményezve.

A Budapest felől Sárisápra érkezőket szép rálátás fogadja a falura, a „településkapu" térségében telepített növénykultúra látványa így igen meghatározó, pl. a napraforgó, repce virágzása idején nagyban emeli a táj képét. Általában véve a mezőgazdasági területek a község és számos magaslat felül jól beláthatók, ezért tájképileg érzékeny területnek minősülnek.

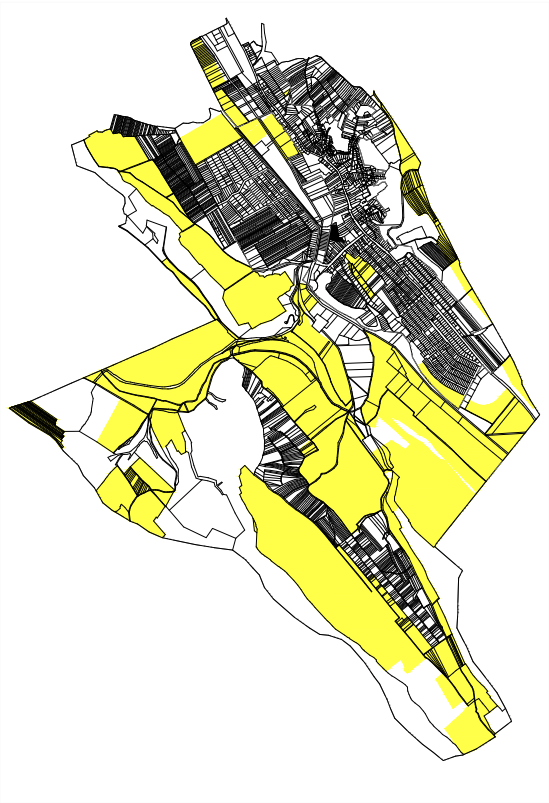

KERTES (MEZŐGAZDASÁGI) TERÜLETEK

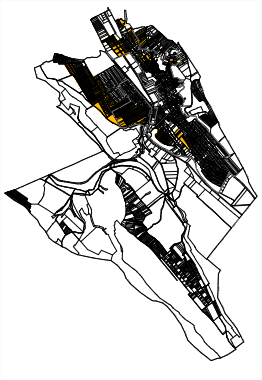

A korábban nagy jelentőségű szőlészet és gyümölcstermesztés nyomai még fellelhetők a Sárisáp domboldalain, melyek a pincék is a borászat egykori virágzásáról árulkodnak. Néhány pince és présház a régi építés hagyományait megőrizve vár a megújulásra. A nagy kiterjedésű, egykori kerthasználatú területek mára nagyrészt felhagyott, műveletlen területek, spontán cserjésedő/erdősülő vegetációval. Az Öreg szőlőhegyen még jelentős a hagyományos szőlőtermesztés, a lakóterülethez kapcsolódó földeken és délen a Diófa utcai domboldalon szintén meghatározó a kertművelés. A belterülettől távolabb eső Babali szőlőhegy azonban fokozatosan beerdősülni látszik.

A szőlőhegyi présházak és a belterületi, Birkás hegy oldalában kialakítani tervezett pincés területek kialakítására külön tanulmányterv készült, melynek eredménye a helyi építési szabályzatban megjelent.

TANYÁS MEZŐGAZDASÁGI TERÜLETEK

A korábban nagy jelentőségű szőlészet és gyümölcstermesztés nyomai még fellelhetők a Sárisáp domboldalain, melyek a pincék is a borászat egykori virágzásáról árulkodnak. Néhány pince és présház a régi építés hagyományait megőrizve vár a megújulásra. A nagy kiterjedésű, egykori kerthasználatú területek mára nagyrészt felhagyott, műveletlen területek, spontán cserjésedő/erdősülő vegetációval. Az Öreg szőlőhegyen még jelentős a hagyományos szőlőtermesztés, a lakóterülethez kapcsolódó földeken és délen a Diófa utcai domboldalon szintén meghatározó a kertművelés. A belterülettől távolabb eső Babali szőlőhegy azonban fokozatosan beerdősülni látszik.

A szőlőhegyi présházak és a belterületi, Birkás hegy oldalában kialakítani tervezett pincés területek kialakítására külön tanulmányterv készült, melynek eredménye a helyi építési szabályzatban megjelent.

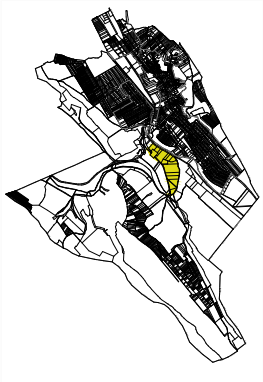

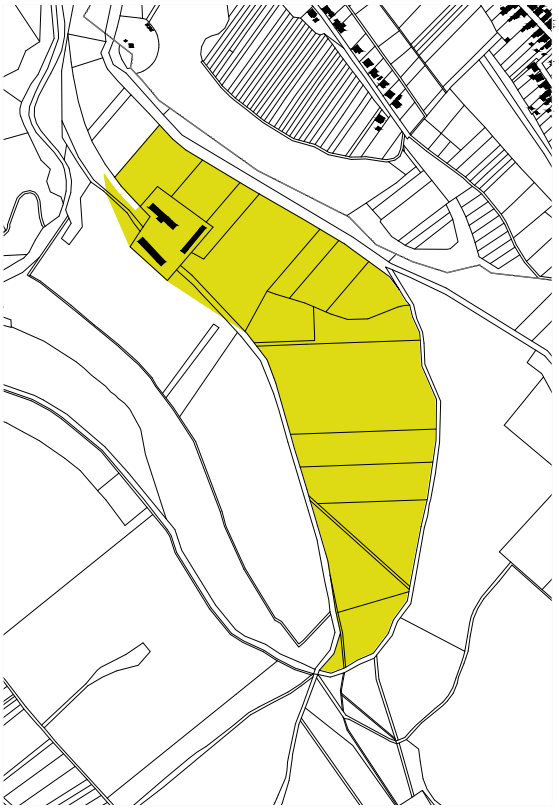

ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ

5

5. ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ ÁLTALÁNOS ELVEK

AZ ÉPÜLET ÉS KÖRNYEZETÉNEK VISZONYA

Ha építkezésbe fogunk – akár felújítás, akár új ház építése miatt – különösen érzékennyé válunk környezetünk látványára. Amerre járunk különös érdeklődéssel figyeljük a látottakat. Ilyenkor mérlegeljük, hogy tetszik-e nekünk a látott megoldás, a megépült ház. El is döntjük, hogy ízlésesnek találjuk-e a kerítést, esztétikusnak látjuk-e házat, vajon ugyanazokat az anyagokat alkalmaztuk volna-e mi is, hasonló színeket használtunk volna-e. Néha egy összességében számunkra nem tetsző beépítésben is megláthatunk jó részleteket, követendő ötleteket. Amikor az utcáról nézelődve több házhelyet is látunk egymás mellett, akaratlanul is összehasonlítjuk és egymáshoz viszonyítjuk őket. A különböző kialakítású épületeknél keressük, hogy mi teszi őket otthonossá, a lakók milyen igényeket támasztanak lakóhelyük iránt. Figyeljük, hogy az egymás melletti épületek illeszkednek-e egymáshoz részleteiben és teljes látványukban egyaránt. Az utca kialakítása, az ott alkalmazott műszaki építmények és a telepített növényzet szintén nagyban befolyásolja az élményünket, a róla alkotott véleményünket. Egy településen belül számos különféle karakterű utca és abban eltérő rendeltetésű beépítés található. Nagyon fontos, hogy az eltérő jellegű településrészek az adottságokhoz igazodva, a környezetükhöz illeszkedve és a hagyományokat megőrizve épüljenek ki illetve alakuljanak, harmóniát teremtve a részletekben és az egészben.

Mielőtt építkezünk vagy felújítunk, nézzünk körül a szomszédságban! A tervezés során vegyük figyelembe a környező beépítéseket, próbáljunk meg harmonikusan összeilleszteni saját elképzeléseinket a környezet adottságaival. Az alábbiakban ehhez adunk útmutatót. A piros „iksz" jellel a nem ajánlott esetek szerepelnek, míg zöld „pipa" jelöléssel az ajánlott megoldások láthatók.

A HÁZ TELEPÍTÉSE AZ ÉPÍTÉS KEZDETE

Az épület elhelyezése a telken sok szempont együttes figyelembe vételével dönthető el. Az építési helyen belül figyelemmel a telek alakjára, a széljárásra, a napjárásra, a szomszédságra, a telken meglévő növényzetre kell mérlegelni hova kerüljön az épület. Természetesen, ha az előkert mérete nem változhat, s az oldalhatáron álló építés lehetősége körülírt, vagy a telek adottságainál fogva meghatározott, akkor nincsen sok mérlegelésre alkalom. Ilyenkor a ház alaprajzának szintekben, vagy külső terekben való kapcsolatával tudunk még sok-sok változatot megtervezni, hogy kedvünkre való házat alakítsunk ki. Hasonlóan el kell gondolnunk akár új, akár meglévő épületet alakítunk át, hogy milyen arculatú házban, milyen belső szervezésű telken szeretnénk élni. Milyen anyagok és milyen színek, milyen növényzet és kerti építmények azok, ami a nekünk valót jelenti, ami a saját otthon érzetet adja.

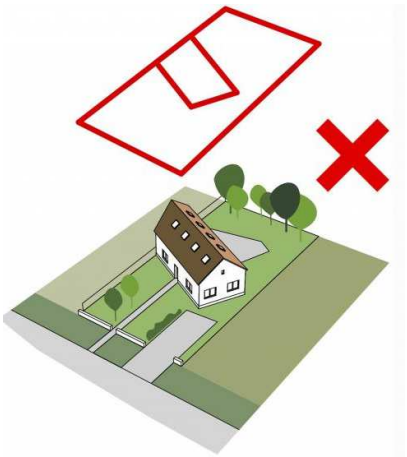

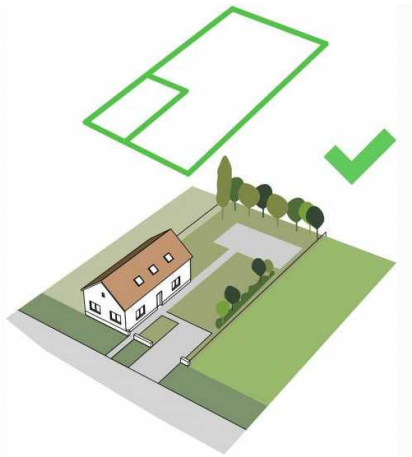

Az oldalhatáron álló beépítés esetében az előkert mérete meghatározza az utcaképet. Lakóházunk helyének tervezésénél vegyük figyelembe a vonatkozó előírásokat, és illeszkedjünk a szomszéd épületek építési vonalához. Igyekezzünk gondolni a bővítés lehetőségére, a melléképületek lehelyezésének későbbi igényére. Az udvar a kert használatát tervezzük meg hasonlóan az épület belső tereinek átgondolásához.
Átlósan semmiképpen ne helyezzünk el épületet egy telken.

Sárisápon a lakóházak elhelyezésére az oldalhatáron álló beépítési mód jellemző, sok esetben előkert nélküli beépítéssel. Ez a kialakult telekszerkezetből, valamint az új telekosztásnál a telkek alakjából is többnyire következik. A hosszúkás és keskeny parcellákon ez a követhető telepítési forma. Az oldalhatáron álló épület esetében a szomszédhoz közel eső oldalon nem helyezhetünk el nyílászárókat, tehát csak az egyik oldalirányban tájolhatjuk a lakóhelyiségeket, de ezért kárpótol, hogy az oldalkert maximális szélességű tud maradni, s a ház ablakait két udvarra (oldalsóra és hátsóra) lehet megnyitni. Mivel tűzfallal csatlakozik a kerthez az ellenkező szomszédos épület, ez így kellő intimitást biztosít a különböző lakóhelységek számára az oldalsó udvarban is. Az épület a hátsó kert felé könnyebben bővíthető.

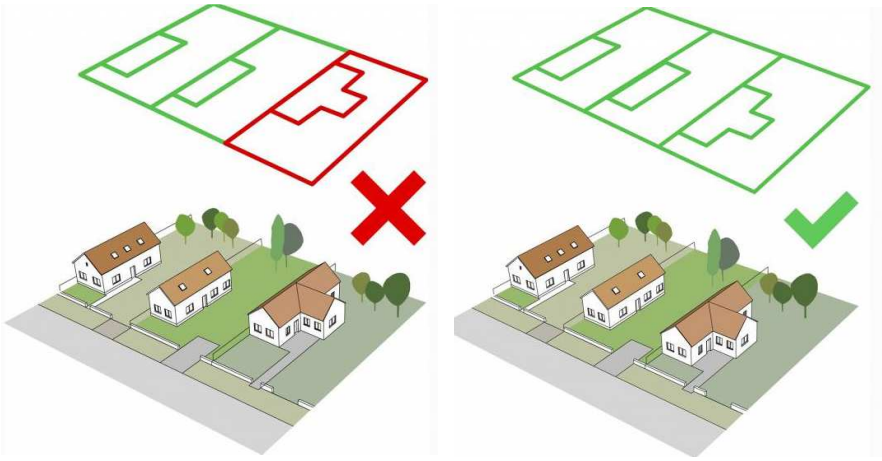

Az utcaképet jelentősen befolyásolja az épületek utcai telekhatárhoz viszonyított helyzete. Az utcakép a keskeny és sűrű beépítésű telkek esetében feltétlenül megkívánja a gondos épület-elhelyezést, az illeszkedést az utcaképbe. Az illeszkedés egyik lehetséges módja, ha nem lépünk ki a házak sorából, azok építési vonalából.

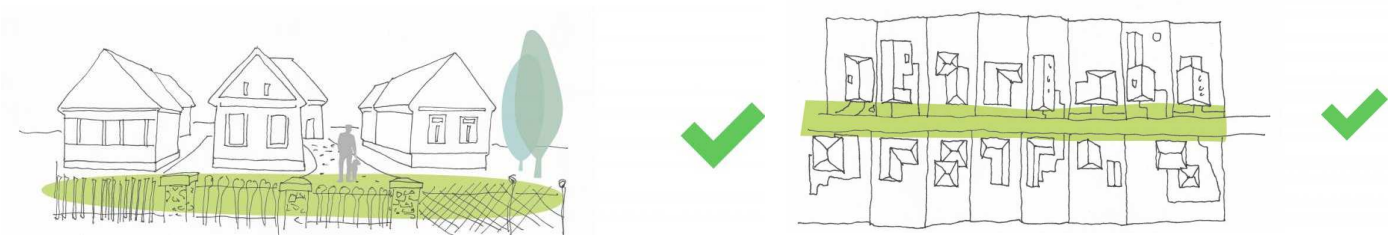

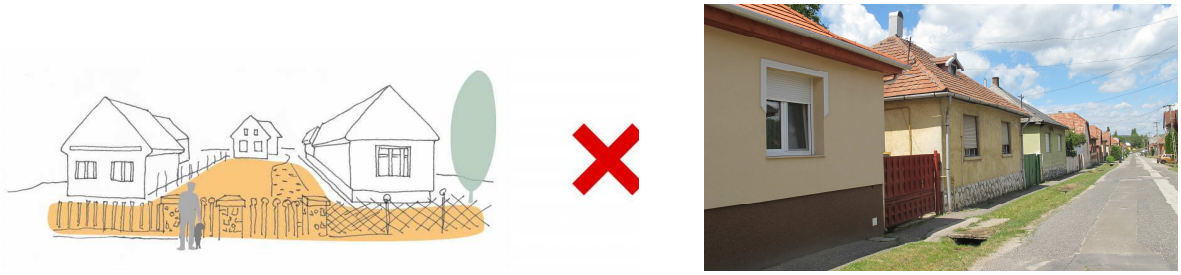

Egészen más a helyzet külterületen, a tájban megjelenő épületek esetében. Ilyenkor minél inkább kerülni kell az utcavonal menti elhelyezést, hogy az épületek „szóródjanak" szét a tájban, mintha természetüknél fogva keletkeztek volna, kinőttek a földből, mint a gomba az erdőben.

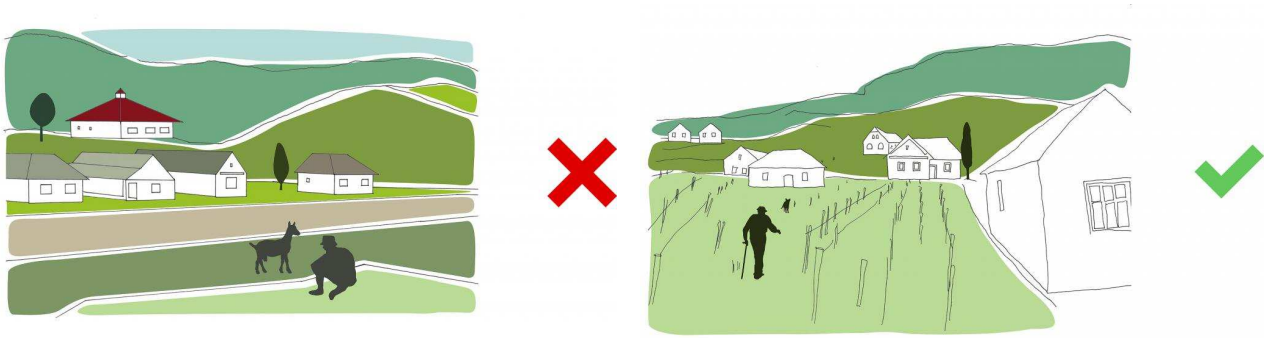

A terepalakítás során fontos, hogy illeszkedjünk a környezet topográfiai adottságaihoz. Ha lejtős terepen építkezünk, úgy kell az épület tömegét kialakítani, padlószintjeinek kapcsolatát a kerttel, a bejáratokkal úgy kell megtervezni, hogy a ház körüli rendezett

terepcsatlakozás minél kevesebb természetes tereplejtéstől eltérő megoldást igényeljen. Ne kelljen sokat sem kiemelni a terepből, se sokat ráhordva feltölteni. Úgy kell kigondolni, s a területhez igazítani épületünket, hogy szinte belesimuljunk a domborzatba épületünkkel. Rejtőzködjünk a tájban sem, mint kirívóan legyünk jelen.

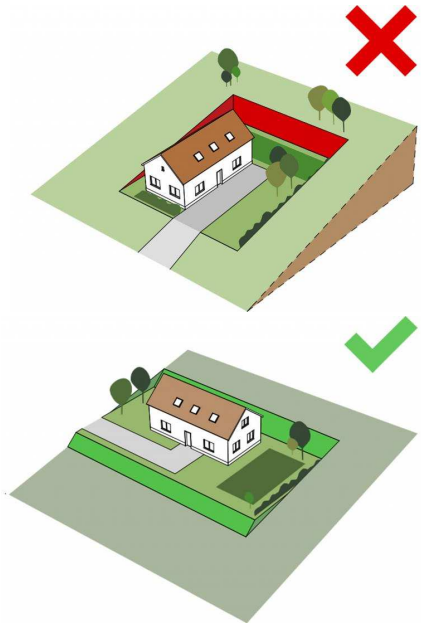

Igyekezzünk épületünket a terepre ültetve elhelyezni, kövessük a terep természetes lejtését az udvar kialakításával is.

A telek meglévő lejtési adottságainak túlzott mértékű átalakítása csúnya sebet okozhat a tájképben. A szükségesnél nagyobb mennyiségű földmunka magas támfalakat, kiplatózott területeket eredményez, és anyagi szempontból sem előnyös. Ha nem kívánjuk épületünkkel követni a terep lejtését, s nem kívánunk esetleg több szintben építkezni, akkor a terepszintek jelentős megváltoztatása helyett keressünk inkább olyan telket, amely kevésbé lejtős. A meredek hegyoldalakon teraszozással, az épületszintek egymástól való eltolásával lehet idomulni az adottságokhoz. Ha mindenképpen szükséges bevágást és feltöltést létesíteni a telken igyekezzünk egyensúlyban tartani a feltöltés a bevágás mértékét. Tehát annyi földet emeljünk ki a ház mögül, mint amennyit feltöltünk előtte.

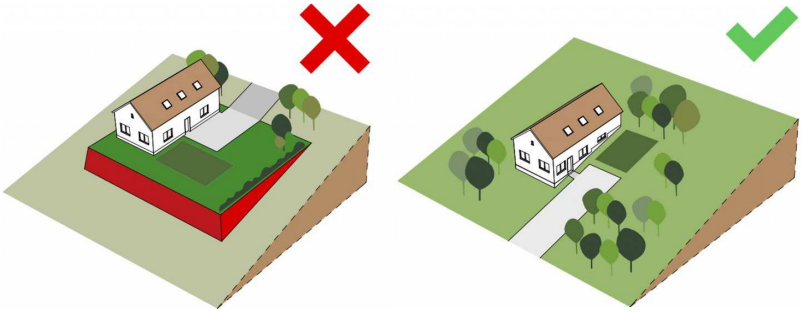

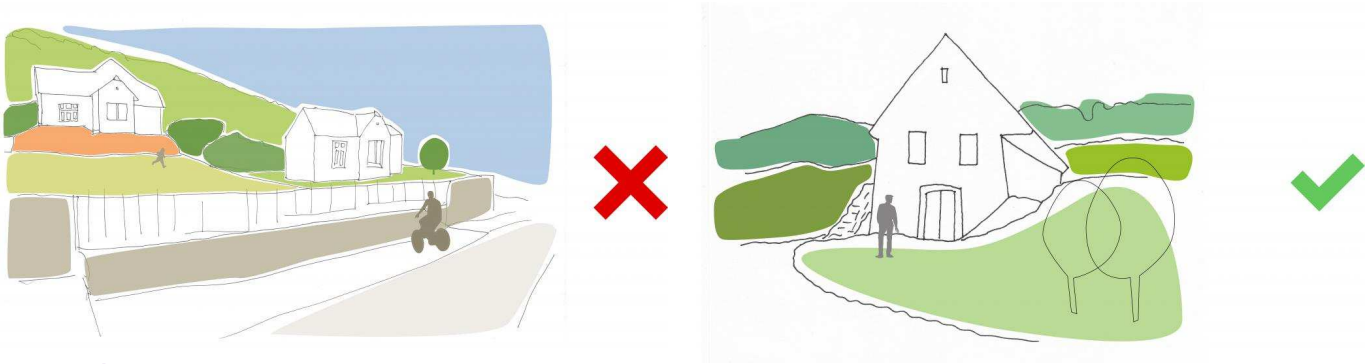

Épületmagasság, utcakép, település-sziluett

Az új épületek tervezésénél figyelemmel kell lenni arra a környezetre, ahol az megépülni fog. A házunknak idomulniuk kell az utcaszakaszon elhelyezkedő meglévő épületekhez, a telekszomszédokhoz és a közterület átellenes oldalán elhelyezkedő ingatlanokhoz egyaránt. A külső megjelenésükben hasonló kinézetű homlokzatok egyfajta ritmusosságot biztosítanak az utcának.
Egy kialakult utca tekintetében az új épületeknek hasonló épületmagassággal kell felépülniük, mint a szomszédos beépítések.

RITMUS

Az utcaképet, a látványt egy oda nem illő, a környezeténél lényegesen magasabb épület rontja, megzavarja. Lehet egy táji adottság csodálatos, ha azt az épített elemek elcsúfítják, kibillentik harmóniájából, akkor rontott tájról beszélünk. A táj, a természet eredendően harmonikus, kellemes a szemnek jó érzést kelt bennünk látványuk.

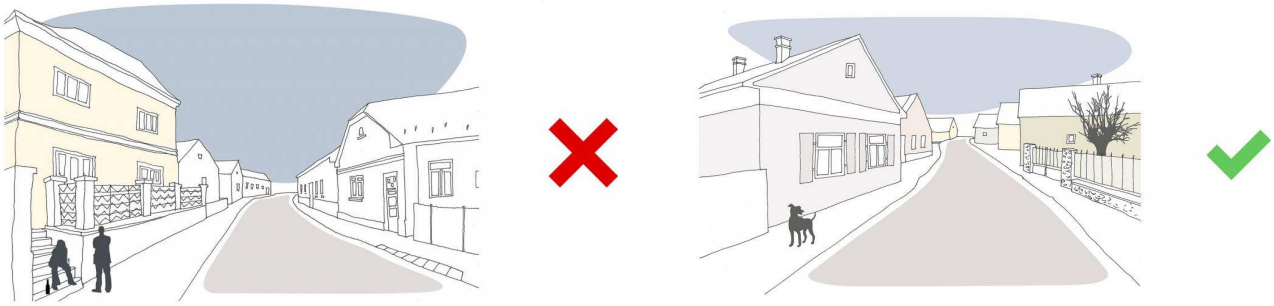

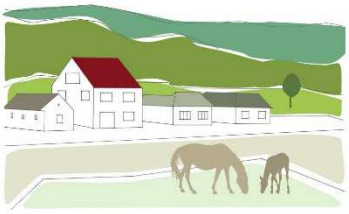

Az szervesen, természetes ritmusban és az igényeknek megfelően nőtt települések harmonikusan fejlődnek, betartva építési szokásaikat, alkalmazva hagyományos formavilágukat. Ilyen volt a régi magyar falu is. Ha megzavarjuk épületeinkkel, ha erőszakosan vagyunk jelen a tájban, vagy a harmonikus településképben akkor lehet, hogy azonnal nem tudjuk miért nem érezzük jól magunkat az adott helyen, miért olyan zavaros a kép. Csupán nem késztet maradásra, nem vonz visszatérésre. A domborzati adottságok felerősíthetik a magasságkülönbségből eredő eltéréseket.

etőhajlásszög, tetőforma utcakép, ötödik homlokzat

A tető formájának és hajlásszögének meghatározásakor a településre és közvetlen környezetünkre jellemző adottságokat szem előtt kell tartani. Az egyszerű tetőformák jobban illeszkednek Sárisáp már beépült utcáinak képéhez, a bonyolult, tördelt alakzatokat kerülni kell. A tető hajlásszöge általában 35° és 45° között van, ezért ezt javasolt betartani. Tartózkodni kell a túl magas, vagy túl alacsony hajlásszögű tetők alkalmazásától, hiszen az utcaképet rendkívül kedvezőtlenül befolyásolja egy jelentősen „eltérő lejtésű" tető.

A háztető az épület ötödik homlokzata. Ha erre gondolunk, akkor megértjük miért fontos döntés egy házfelújításkor, vagy új ház építésekor a tetőfelület anyagának és színének megválasztása. A tetőhéjazatának anyaghasználatában és színárnyalatában is a harmóniára kell törekedni, hiszen a településképet nagyban meghatározza a háztetők látványa. A háztető héjazatának anyagválasztása során kerülendő a bitumenes zsindely, bitumenes lemez, cserepes lemez, műanyag és fém hullámlemez, valamint a hullámpala alkalmazása. Javasolt anyagok az égetett agyagcserép, (a hornyolt vagy a hódfarkú cserép), korcolt fémlemez, s megfelelő méretű tetőfelület esetén a betoncserép. Kisebb méretű épületek tetőfelújításánál ne használjunk betoncserepet, mert látványában „nehézkes" lesz az épület, aránytalanul nagy hangsúlyt kap a tetőzet a

ház léptékéhez mérten (különösen, ha tördelt tetőfelület, amelyen a sok tető él megjelenése miatt a kúpcserepek is nagy számban vannak jelen).

Színek alkalmazása épületeken

Az épületen alkalmazott szín kiválasztásánál tartsuk szem előtt a környezetünkhöz való illeszkedést. A színhasználat lehet változatos, de vegyük figyelembe a már meglévő épületek színvilágát. Általánosságban megállapítható, hogy a homlokaztokon a pasztell és földszínek alkalmazása nyugalmat sugároz, a lágyabb árnyalatok előnyösebb benyomást eredményeznek. A rikító, élénk színek könnyen megbontják az utcakép egyensúlyát, használatuk kerülendő. A nyílászárókat sem javasolt a harsány színekkel, telített tónusú festékkel lefesteni.

6. JÓ PÉLDÁK ÉPÜLETEKRE, ÉPÍTÉSZETI RÉSZLETEKRE, ZÖLDFELÜLETEKRE

HÁZAK, A HOMLOKZAT ÉS A TÖMEG FORMÁLÁSA, SZÍNEZÉS, ANYAGHASZNÁLAT

A homlokzatok meghatározó jellemzője a nyílások aránya, kiképzése, anyaga és alakja.

A homlokzatok képzése során formailag és anyaghasználatban is összhangban kell lenniük a környezettel annak érdekében, hogy egy harmonikus utcakép jöjjön létre. A közterület felőli homlokzat esetében különösen hangsúlyos a nyílászárók arányának, elhelyezésének módja. Amennyiben egy oromfalas épületről van szó, ez a karakter még inkább meghatározó. Az utcafronti homlokzat az épület legjellemzőbb felülete.

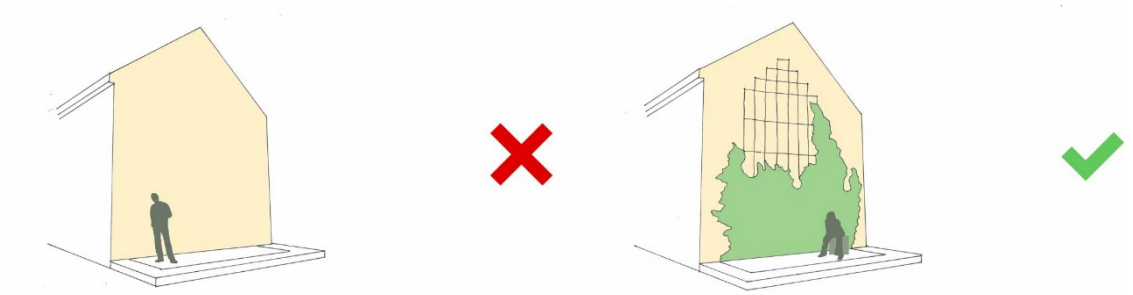

A tűzfalak, ha bántóan sivárak növénytakarással kellemes látvánnyá alakíthatóak. Egy tűzfal azért mert tűzfal, még nem feltétlenül takarandó. Szép arányú épületen, szép anyag struktúrával (kő, tégla) dísze is lehet a háznak a nyílás nélküli homlokzat. Ha nem tervezett a zárt homlokzati felület a tűzfalon, s elkerülhetetlen annak látványa, akkor rácsra vagy huzalokra futtatott növényzettel teljes, vagy részleges takarása megoldható. Nemesebb anyaggal való burkolása is megoldás lehet. Kő, vagy tégla felülettel a burkoló anyag szépsége miatt még javára is válhat egy-egy épületnek.

Az épület lábazata általában helyi építőanyagból készül, melynek anyaga lehet kő vagy tégla. Hőszigetelést vagy felújítást követően kerülendőek a felragasztott műkő lapok alkalmazása.

Sárisápon az épületek színezésekor a pasztell és földszínek alkalmazása gyakori. Több zöld árnyalatú ház is előfordul. A homlokzatokat sok esetben különböző színű vízszintes csíkozással vagy mintákkal teszik változatossá. A következőkben bemutatunk néhány jó helyi példát a vakolatszínezésekre.

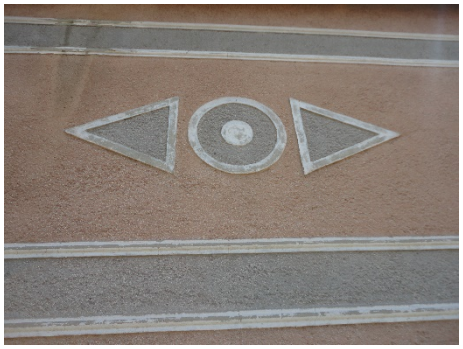

Eltérő anyaghasználattal szintén megtörhető a nagyobb méretű falfelületek egyhangúsága. Vigyázni kell azonban, hiszen a kevesebb néha több. Két-háromféle anyagú, mintázatú, színű vagy struktúrájú anyagnál többet nem érdemes használni.

Az épületekhomlokzatainak és nyílászáróinak festésénél is javasolt a szolid, természetes színek használata. Az alábbi ábrán ehhez kívánunk irányt mutatni. A paletta azt kívánja szemléltetni, hogy az élénk, harsány színek kerülendőek. Az árnyalatokban lehet eltérés, a csupán fő változatokat kívántuk érzékeltetni, az illusztráció tovább bővíthető a településre jellemző -és a mintától jelentősen nem eltérő- színekkel.

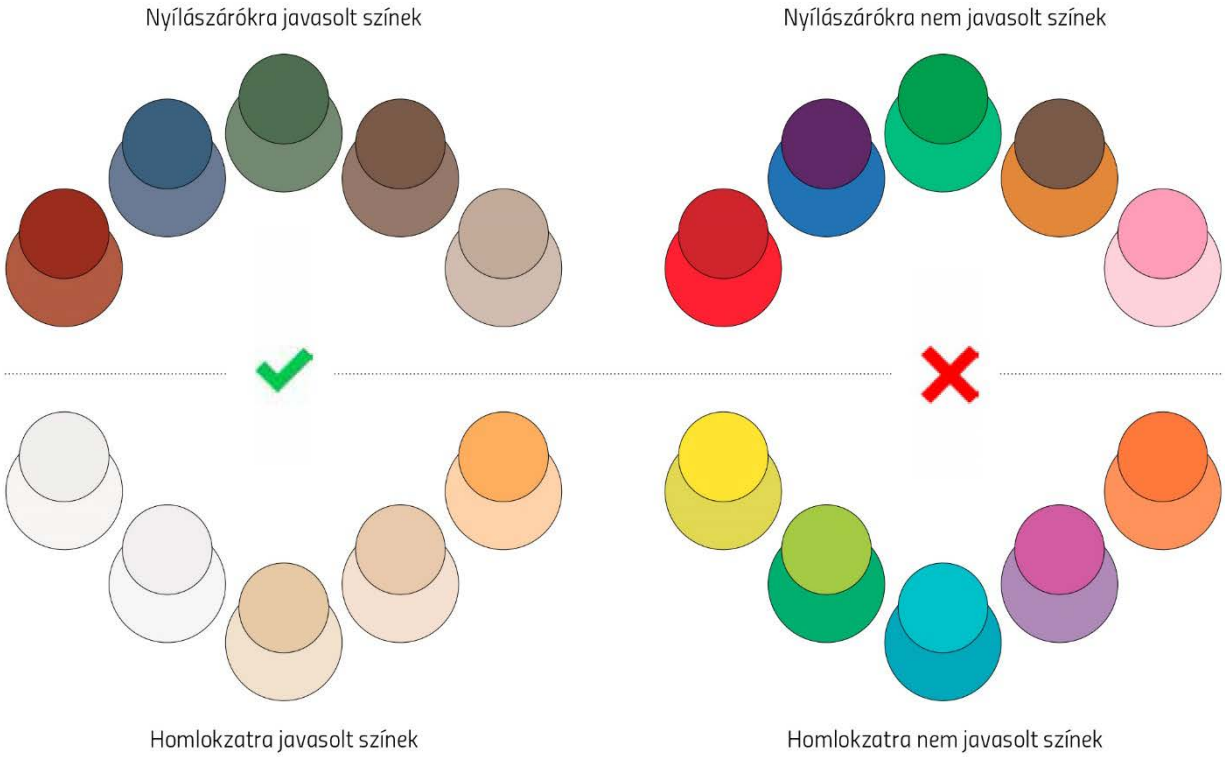

A tető színének megválasztásakor is gondolni kell a környezetben alkalmazott tetőszínekre, a rálátás lehetőségére. Sárisápon nagy számban van még jelen a szürke rombuszpala fedés. Ez által a régebbi épületek tetőzete jellemzően semleges, vagyis szürke. A héjazat lecserélésekor javasolható a természetes pala alkalmazása, vagy a kevésbé harsány piros cserépfedés választása. Kerülendő a bordó és kék színű héjazat alkalmazása. A háztető héjazatának anyagválasztása során kerülendő a bitumenes zsindely,

bitumenes lemez, cserepes lemez, műanyag és fém hullámlemez, valamint a hullámpala alkalmazása. Javasolt anyagok a hornyolt cserépfedés, hódfarkú cserépfedés, korcolt fémlemez, s megfelelő tetőfelület esetén a betoncserép.
Meglévő épületünk átalakításakor is figyelembe kell venni, hogy saját igényeink összhangban legyenek a szomszédos épületek karakterével. Felújítás során igyekezni kell, hogy megőrizzük az épület értékeit, főbb jellemzőit és hangulatát. Az alábbiakban erre mutatunk be néhány példát:

„Pilisi vályogház bővítése Csóka Balázs terve"

Hagyományos épület bővítése, természetes anyagok használatával. A bővítés alkalmazkodott az épület eredeti arányaihoz, a tetőablakok nem bontják meg a tető egységét, mivel összefogva jelennek meg az épületen a tető kiemelésével.
A hagyományos és az új megfér egymás mellett, ha színben, anyagban harmóniára törekszünk.

„Hagyományőrző családiház Brindza Tivadar látványterve"

ELŐTETŐK, TORNÁCOK, PERGOLÁK

A hosszházak sajátos épületrészei a változó kialakítású oszlopos tornácok. A tornácok sokszor nyílással zárulnak az oromfalon. Kialakításuk változatosságát archiválva meg kell őrizni, s az új építéseknél is alkalmazni azokat. Megőrzésükre nagy hangsúlyt kell fektetni, hiszen a hagyományos építészet fontos elemei. Létesítésük nem az öncélú díszítés, hanem a szigorú funkcionalitás miatt terjedt el ilyen nagy számban. Külső fedett szabadtér, mely árnyékvető a nyári hónapokban, de védelmi rendeltetésű a csapó esőben.

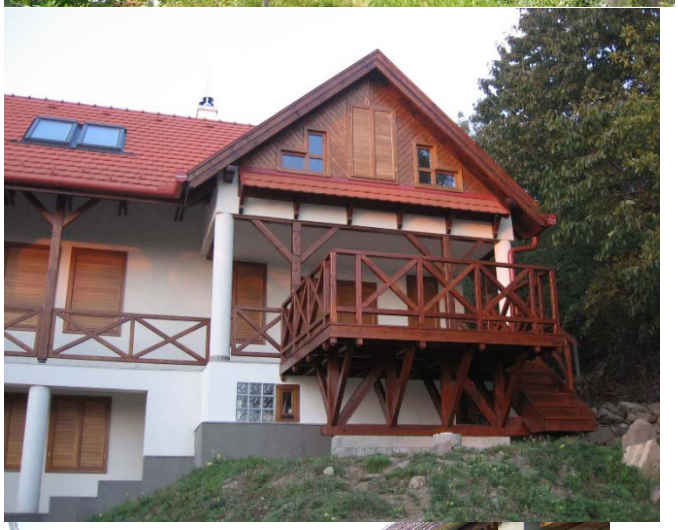

A pergolák, lugasok növényekkel befuttatva és teraszok biztosíthatják kertünk intim, árnyékos pihenőhelyeit, vagy társasági összejövetel befogadó helyszínei lehetnek. Ezért kialakításuk nagyon személyre szabott kell, hogy legyen, egyéni ízléssel megformált.

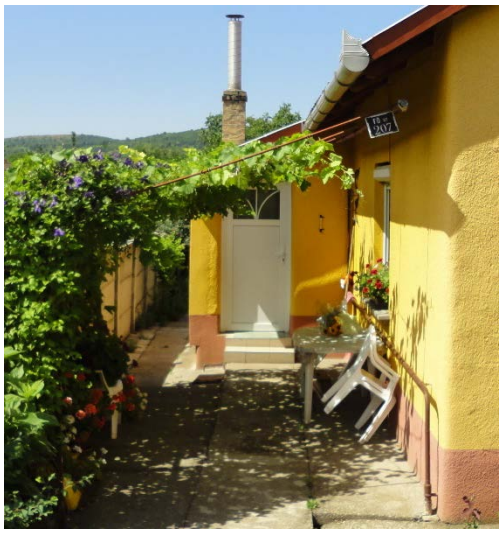

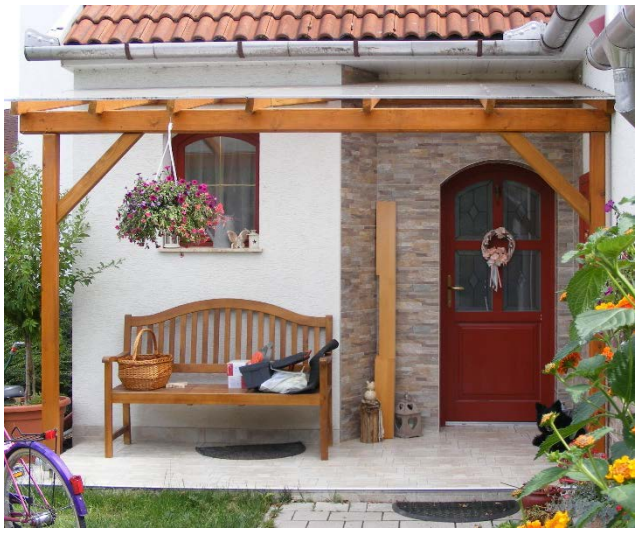

/Herceg Mónika: Támfalak között/

AJTÓK, ABLAKOK, ZSALUGÁTEREK

A hagyományos nyílásméretek és azok vízszintes és függőleges méretarányának a megválasztása erősen befolyásolja az épület megjelenését. Különösen a régi épületek felújítása során kerüljük az aránytalanul nagy ablakok beépítését, s a házhoz illő formájú és anyagú (álló és nem fekvő arányú) jellemzően faszerkezetű ablakokat alkalmazzunk. Kerüljük a műanyag redőnyöket, különösen a külsőtokos, fehér színűeket. Helyette inkább zsalugátereket, spalettákat, vagy természetes árnyékolókat (tornácok, pergolák) használjunk.

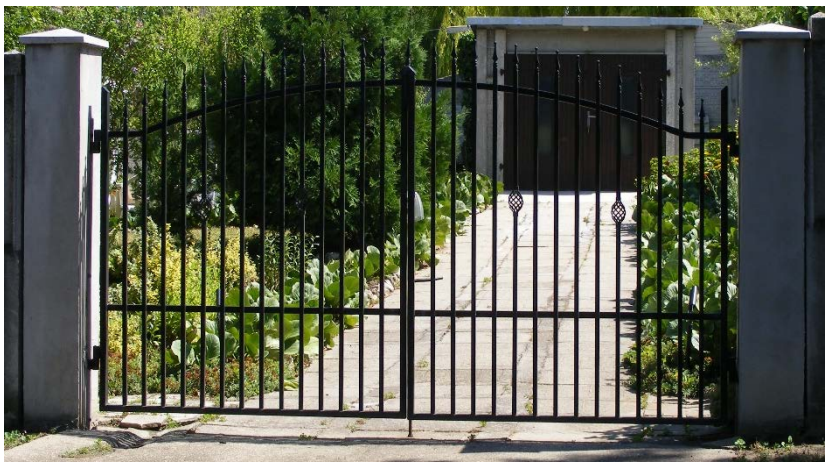

KERÍTÉSEK , TÁMFALAK

Mivel a kerítések a köz- és magánterület határán helyezkednek el, meghatározó elemei egy-egy utcaképnek. Ha például egy szűk utcát magas, tömör kerítések határolnak, az nyomasztóan hat a járókelőkre, úgy érezhetik magukat, mint egy labirintusban. Ugyanez elmondható a nagyméretű sövények telepítésekor is. Az utca és az épületek hangulatához illeszkedve célszerű kiválasztani a kerítés magasságát, színét, anyaghasználatát és formáját. Előnyös lehet a helyi, természetes építőanyagok használata, valamint ha egy-egy utcában egyedi arculati jellemzők jönnek létre.
A közterületek felől gyakran csak a kerítések és a kapuk jelzik, hogy milyen stílusú, milyen karakterű lehet az épület mögötte. Olykor régi felújításra váró háznál is új kapu, vagy kerítés épül, más arculatot mutatva kifelé, mint ami bent az udvaron létezik. Az utcán járó ember gyakorta nem is látja a házakat, a kerítések, a dús növényzet mögött megbúvó magánterületet.
A tömör kerítések kivételes esetben javasolandók, hiszen elfordulást jelez a közösségtől, befelé forduló, zárkózott lakókat sejtet.

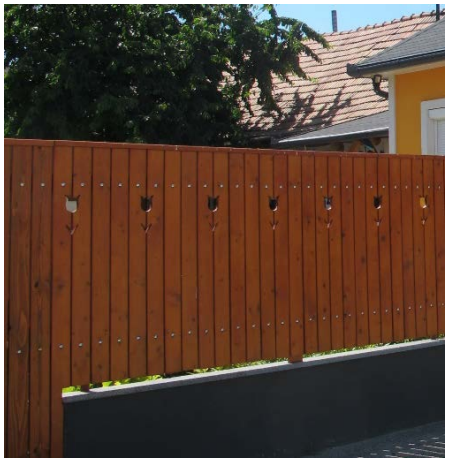

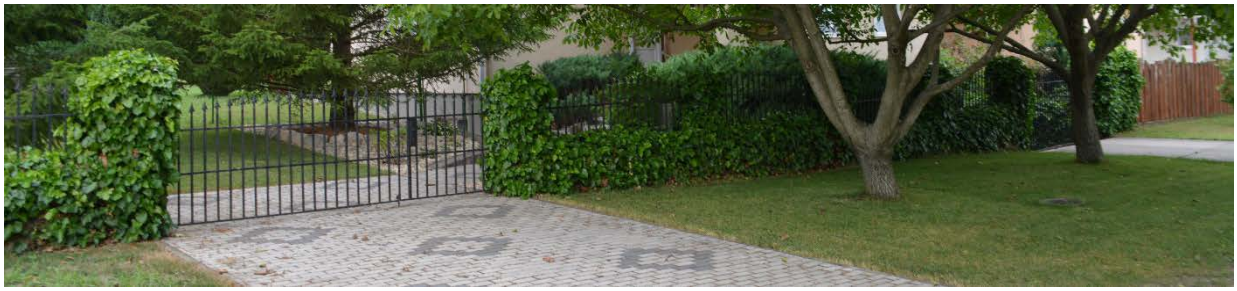

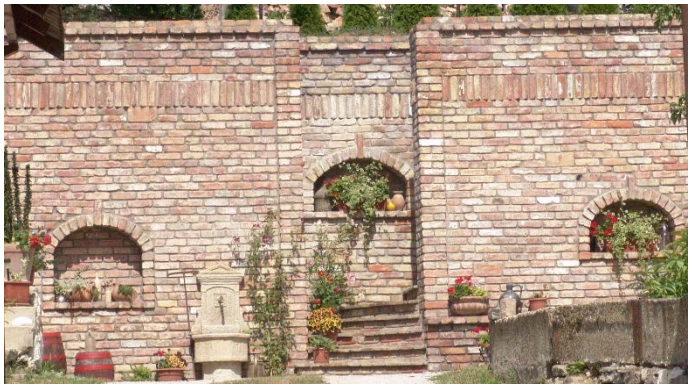

MELLÉKÉPÜLETEK, MAGÁNKERTEK

Szűk udvarokban és domborzatát tekintve változatos terepalakulatokon mindég nagy gond a gépjárművek elhelyezése, tárolása. Ezért kényszerülnek a kerítések közelében, esetleg az előkertes házaknál már az előkertben biztosítani gépkocsi beállót. Kedvezőbb megoldás, ha az épület mellett, vagy a kapubejárattól nem messzire található hely és megoldás a járműelhelyezésre.

A melléképületeknek illeszkedniük kell a főépület stílusához, és el kell látniuk azt a funkciót, amit tulajdonosuk szán neki.

Sárisápon számos táji és természeti érték, védett élőhely található, melyek megőrzése és jó állapotban tartása kulcsfontosságú. Odafigyelést igényel, de nagyon előnyös lehet a tájképi szempontból, ha meglévő faállományt megőrizzük, a hiányzó egyedeket pótoljuk őshonos, a helyi adottságokat jól viselő növényzet ültetésével. Egy-egy nagyméretű lombkorona vagy növénycsoport komoly hatást gyakorolhat a környezet mikroklímájára, árnyékoló hatásukkal biztosítani tudják a lakók védelmét. A vízfolyások mentén kialakuló dús növényzet is rendkívül jótékony hatással van a település életére.

Saját kertünkön belül is érdemes az őshonos növénytípusokat választani. Az építkezés megkezdésekor mérjük fel a meglévő állományt, és az arra érdemeseket tartsuk meg, mivel egy fa kifejlődése lassú folyamat, évekig tart. Az örökzöldek egész évben jó takarást biztosítanak, de tájidegen fajok. Részesítsük előnyben a falura jellemző növényállományt, az ültetés helyszíneihez illő habitussal.

A kerti építményeket igyekezzünk a főépület stílusához illeszkedve kialakítani, használjunk természetes anyagokat. Minél kisebb felületet burkoljunk le, a nagyméretű összefüggő falfelületeket futtassuk be növénnyel. Ha a házunk előtt van előkert, alacsonyabb növésű lombhullató fákat és bokrokat telepítsünk, hogy ne takarja el épületünk homlokzatát. Mivel a közterületről ez a kertrész látható leginkább, és hazaérkezésünkkor minket is ez fogad, igényesen alakítsuk ki, hiszen egy virágokkal szépen beültetett terület kellemes hangulatot áraszt. A járófelületek is jobban illenek, ha természetes anyagokból készülnek. A kerti járdák, utak természetes anyagai akárcsak a támfalai is lehetnek kőből, téglából vagy fából.

A kert elrendezését, különböző funkcióit is érdemes előre megtervezni vagy megterveztetni. A házunkon belül sem közömbös, hogy melyik helyiség milyen funkciókat lát el, és ezek egymáshoz képest hogyan helyezkednek el. Ugyanígy a kerten belül is előre kell döntenünk, hogy milyen tevékenységeket hol szeretnénk végezni. A kert és az épület viszonya is meghatározó, nem mindegy például, hogy a nappaliból kitekintve milyen látvány tárul elénk. Ezeket a szempontokat végiggondolva alakíthatjuk ki kertünkben az ideális tereket és látványelemeket a megfelelő anyaghasználattal és odaillő növényfajok alkalmazásával. Azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy milyen intenzíven kívánjuk fenntartani kertünket, mivel ha kevés időt tudunk rá fordítani, célszerűbb igénytelenebb növényfajtákat választani egyszerű elrendezésben.

Sárisápon ritka az előkertes ház. Az újabb telepítésű területekre jellemző. Számos utcában utcafrontra épültek a házak. Utcavonalon álló házak esetében a kapuk és a telekszélesség függvényében a kerítések jelennek meg a házak homlokzatai között.

Mivel az előkert általában egy szűk terület a ház és a kerítés között, ezért növényzete, kialakítása erősen befolyásolja az utcaképet, a ház megjelenését, vagy éppen meg

nem jelenését az utcában. Bármennyire is szép növényzetet ültetünk az előkertekbe, sőt a kerítésen kívülre is, ha teljesen elfedik az épületek látványát, akkor arctalanok lesznek az utcák, nem érezzük, hogy házak között vagyunk, csak változó szépségű kerítéseket és a gazdagon telepített növényzetet észleljük. Ezért ahol van ott nagyon fontos településképi szempontból az előkert kialakításának módja, összehangoltsága. Gyakran már az előkertben is a terepszintek leküzdésére kényszerülünk.

A kemény mészkőből rakott sziklafal, évelőkkel és örökzöldekkel beültetve természetes és stabil, masszív megoldás a telek szintjeinek átvezetésére, vagy a görgeteg kőből rakott támfal kötőanyaggal. Kevésbé lejtős terepen a száraz kőből rakott támfal, vagy a faoszlopokból képzett tereptámasz is biztosíthat kedvező és tájba illő kialakítást, ha teraszos kiképzéssel készül.

KÖZTERÜLETEK, UTCÁK, TEREK

A közterületek biztosítják a településen a különböző területek közötti útvonalat, a közművek is ezen a sávon futnak, illetve tereivel és közkertjeivel a közösségi élet kiemelten fontos színhelyei. A közterületeket bárki bármikor használhatja, közlekedhet az utcákon, zöldfelületeiben felfrissülhetnek a lakosok, a közterek találkozási pontok. A közterületek minőségi kialakítása ezért nagyban hozzájárul ahhoz, hogy élhetőnek érezzük a körülöttük levő életteret.

A széles utcákon ültetett fasorok kiemelik a meghatározó útvonalakat, lombkoronájukkal árnyékolnak, felfogják a port és tisztítják a levegőt. A megfelelő fafajok kiválasztásánál és telepítésüknél vegyük figyelembe a kifejlett növény ellenálló képességét, méreteit és alakját. A közlekedésbiztonsági szempontok mellett az utcában elhelyezett infrastruktúra és közmű elemekre is legyünk tekintettel, hiszen a felsővezetékek miatt megcsonkolt növények nem nyújtanak olyan szép látványt. Ez esetben inkább alacsonyabb méretű egyedek vagy cserjék telepítése javasolt. Az inváziós fajokat kerülni kell. Az utcákon végigfutó nyílt árkok gondozására, fenntartására is ügyelni kell, hiszen egy gyepes zöldsáv látványa is javítja komfortérzetünket.

SZOBROK, KUTAK, FIGYELEMRE MÉLTÓ ÉPÍTMÉNYEK

7. REKLÁMOK, CÉGÉREK, MŰSZAKI ÉPÍTMÉNYEK

REKLÁMHORDOZÓK

A reklámok és cégérek fontos alkotóelemei az utcaképnek a település arculati jellemzőinek. Ha nagyon zavaros és sok stílust képvisel, nem tölti be szerepét, a településképet pedig vizuálisan elszennyezi. Napjainkban nagy jelentőséggel bír a közlés formája, stílusa. Egy-egy településnek sajátos karaktert adhat az utcanév-táblák megjelenése, az információs eszközeinek rendszere, az üzletportálok és cégérek kialakításának módja. Sem a reklámok, sem a hirdető eszközök nem lehetnek „ad hoc" (alkalmi) kinézetűek, egyéni ízlések szerint alakíthatóak. Meg kell tervezni, s előírást kell arra nézve is megfogalmazni, hogy milyen formai jegyeket kell képviselniük egy-egy település, vagy településrész karakteréhez illő reklámeszközöknek és cégéreknek. Az üzletek funkcióját megismertető feliratok esetében előnyös, ha azok szolidan illeszkednek az adott épület stílusához. A túlságosan figyelemfelkeltő, nagyméretű, rikító, villogó hirdetmények alkalmazása kerülendő. Anyagokban, színekben harmonikusaknak kell lenniük környezetükkel és egymással.

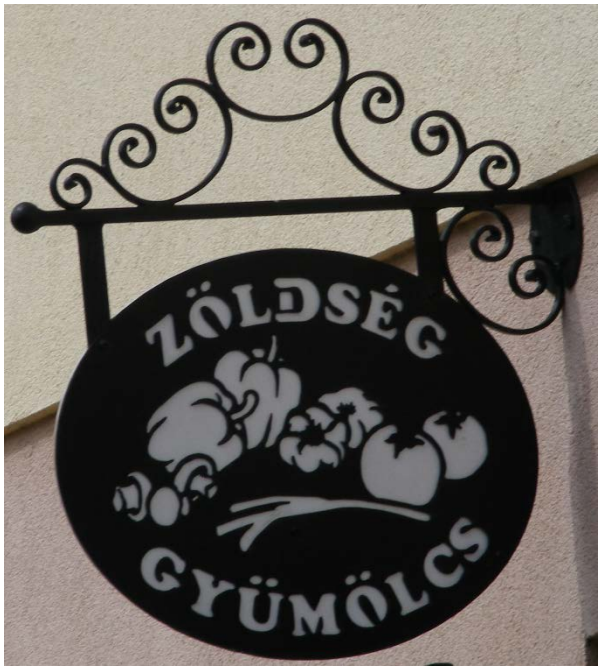

SAJÁTOS ÉPÍTMÉNYFAJTÁK, EGYÉB MŰSZAKI BERENDEZÉSEK

Sajátos építményfajtának számítanak a többnyire épületnek nem minősülő, közlekedési, hírközlési, közmű-, energia- és vízellátási, illetve vízgazdálkodási, a bányászati, vagy honvédelmi tevékenységgel összefüggő sajátos technológiájú építmények, amelyekhez rendeltetésüknél fogva sajátos követelmények meghatározása szükséges. Ide sorolandók a különböző műszaki berendezések (pl. az antennák, adótornyok, közművezetékek tartóoszlopai, transzformátorok), amelyek többnyire közterülten jelennek meg, vagy olyan berendezések, melyek az épületekre, vagy egyéb tartószerkezetre szerelendők (pl. parabola antennák, kültéri hűtő-fűtő berendezések, klímaberendezések, napelemek, napkollektorok, vagy egyéb alternatív energiát hasznosító, (pl. szél-, víz, esetleg földenergiát hasznosító) berendezések.

Meg kell fontolni, hogy mennyi napelemet lehet egy épület tetőzetén elhelyezni annak veszélye nélkül, hogy az épület megjelenését ne befolyásolja hátrányosan. A napelemek egyéb gépészeti berendezések esetében szerencsés, ha takarásba tudnak kerülni, hogy ne uralják el az épület építészeti megjelenését. Ha teljes takarásban nem is lehet elhelyezni egy-egy berendezést, legalább arra kell törekedni, hogy a közterületről legkevésbé lehessen észrevenni, ezért mellékhomlokzatra kerüljön elsősorban. A magastető síkjából kiálló, nem a tető hajlásszögét követő napelem, vagy napkollektor használata nem javasolható. Elsősorban a garázsok, teraszfedések, előtetők alkalmasak a napelemek elhelyezésére, lehetőleg a tetősíkkal párhuzamos síkon elhelyezve.

Általában az antennák, napelemek, napkollektorok, szélgenerátorok utcafronti tetőfelületen kerülendők. A kémények jellemzően falazott szerkezettel készüljenek. Ha utólagos fémkémény készül, célszerű azt a tetőn kívül körbefalazva, vagy tartós anyagú építőlemezzel, szerelt módon burkolással megoldani, vagy lehetőleg sötétszürke, illetve fekete védőcsővel burkoltan felvezetni a tetőre. A csillogó fémkémények alkalmazása csak rendkívüli esetben sajátos építészeti arculatnál alkalmazható, a hagyományos építőanyagból készült épületek esetében nem.

oszloptrafó helyett

Szélerőmű

A parabolaantenna és a kültéri klímaberendezés megjelenése az épület homlokzatának fali sávjában nem szerencsés. Méretüknél fogva a főhomlokzaton idegen elemként jelenik meg, a homlokzatot elcsúfítják, esetleg értékes részleteit eltakarják. Ezért ha lehet csak a tetőn, s annak is a nagyobb felülettel rendelkező részén helyezzük el a parabolaantennát, álcázva

tetőeresz alá a klímadobozt, vagy legalább a nem közterület felől látható homlokzaton. Ha mindenképpen a közterület iránya felé kell állítani, vagy helyezni a berendezést, akkor legalább ne az utca felőli főhomlokzatra vagy annak közelében helyezzük el.

A belterületek utcaképet leginkább zavaró látvány a villamos és hírközlési légvezetékek

megjelenése az utcák hosszában és azokat lekeresztezően. Egy-egy utcában olykor megjelennek a középfeszültségű vezeték magas tartóoszlopai, a kisfeszültségű kisebb méretű tartóoszlopok, a hírközlési vezetékek oszlopai, a közvilágítás oszlopai, majd mindezt pókhálószerűen beszövő szabadvezetékek, házakhoz történő lekötések. (Azt szokták mondani, hogy a hó sem tud a földre érkezni annyira sok a vezeték az utca légterében, hogy azok felfogják.) Ezek elkerülésére - sok más üzemeltetési, üzembiztonsági előnnyel járóan - a vezetékeket földben kívánatos elhelyezni. A földkábel-hálózat kiépítésére szolgálnak a járdák, amelyek alatt mindezek elvezethetőek. A házakhoz pedig a földben érkező vezetékek szintén alulról kerülnek bekötésre, ez által elkerülve a bekötő légvezetékeket. Ilyen módon az utcakép kedvezőbb lesz, s a kilátást nem csúfítják el az oszlopok s a keresztben futó kábelek.

Lakóterületeken, belterületeken az oszlopra helyezett új transzformátorokat (elektromos feszültség-átalakító berendezéseket) nem lenne szabad elhelyezni, a meglévőket fokozatosan le kellene cserélni épített-házas transzformátor állomásokra, melyek a talajon álló és 1,5m-nél nem magasabb fémdobozok formájában jelennek meg jobb esetben a parkosított közterületek sarkán.